

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za germanistiku

Mihael Maligec

**INTONACIJSKI OBRASCI U HRVATSKOM I NJEMAČKOM JEZIKU:
KONTRASTIVNA ANALIZA**

Diplomski rad

Zagreb, lipanj 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za germanistiku

Mihael Maligec

**INTONACIJSKI OBRASCI U HRVATSKOM I NJEMAČKOM JEZIKU:
KONTRASTIVNA ANALIZA**

Diplomski rad

Mentorice:

Doc. dr. sc. Elenmari Pletikos Olof

Izv. prof. dr. sc. Maja Anđel

Zagreb, lipanj 2018.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Mihael Maligec

Datum i mjesto rođenja: 8. 1. 1995., Zagreb, Republika Hrvatska

Studijske grupe i godina upisa: Fonetika (smjer Rehabilitacija slušanja i govora) i Germanistika (Nastavnički smjer), ak. god. 2016/2017.

Lokalni matični broj studenta: 396001-D

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku:

Intonacijski obrasci u hrvatskom i njemačkom jeziku: kontrastivna analiza

Naslov rada na engleskome jeziku:

Intonation patterns in Croatian and German: A contrastive analysis

Broj stranica: 82

Broj priloga: 1

Datum predaje rada: 21. 4. 2018.

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1. Izv. prof. dr. sc. Jelena Vlašić Duić
2. Izv. prof. dr. sc. Maja Anđel
3. Doc. dr. sc. Elenmari Pletikos Olof

Datum obrane rada: 20. 6. 2018.

Broj ECTS bodova: 25 (15 na studiju fonetike + 10 na studiju germanistike)

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----

2. -----

3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao diplomski rad pod naslovom
Intonacijski obrasci u hrvatskom i njemačkom jeziku: kontrastivna analiza
i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima
(mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao
takvi te su navedeni u popisu literature.

Mihael Maligec

Zagreb, 20. 6. 2018.

Zahvale

Predavši ovaj rad dokazujem svoju spremnost da, poput budućeg kapetana, samostalno poletim nebom dviju struka koje sam odabrao. Na dan svog prvog samostalnog leta, dok čekam da posljednji put budem ocijenjen, razmišljam o tome da će ono rijetko biti vedro i mirno. Češće će me s kursa izbacivati vjetrovi i pokoja oluja, u kojima ću morati dokazati samostalnost i snagu koje danas moram posvjedočiti. Lagao bih kada bih rekao da se ne bojim, ali sam prije svega sretan i ponosan. Zahvalan sam na svim ovim godinama u „simulatoru“, svima od kojih sam učio i uz čije sam savjete rastao. Svi Vi trenutno mi prolazite kroz glavu, a izdvojiti mogu samo neke:

Prije svega želim zahvaliti svojim mentoricama: poput najbudnije kontrole leta bile ste uz mene od prvog izlaska na pistu do sigurnog slijetanja. Moji instrumenti često su pokazivali pogrešan smjer, ali smo zahvaljujući Vašim intervencijama, upozorenjima, ohrabrenju i iskustvu sigurno stigli na odredište. Hvala Vam!

Veliku zahvalnost dugujem i kolegi Valentinu Hofmannu zbog kojeg je moj prvi let odmah postao međunarodni. Hvala mu na strpljenju i savjesnosti, na poticanju i sakupljanju snimaka izvornih govornika njemačkog jezika.

Nijednog uspješnog leta nema bez putnika, mojih ispitanika i njihovog povjerenja u svog kapetana. Hvala svima koji su se odazvali na istraživanje. Bez njih ovaj let ne bi bio moguć.

Također zahvaljujem svima koji su omogućili da bilo koji dio ovog rada poprimi svoj konačan oblik: profesoru Jordanu Bićaniću na pomoći i savjetima oko snimljenog materijala, Iri na brojnim savjetima oko literature i Matiji na tome što danas ovaj rad možemo čitati.

Naravno, ne mogu ne spomenuti svoje roditelje i obitelj kojima dugujem mnogo i kojima želim posvetiti ovaj rad.

Za kraj sam ostavio jednu divnu generaciju za koju znam da će se mnogi vinuti vrlo visoko. Karla, Aleksandra, Filipe, Lana, Damire, Ivana, Linda... Hvala vam svima, dragi moji! Neka vaši letovi budu što mirniji!

SADRŽAJ

1.	UVOD	3
2.	IZGOVOR IZMEĐU UČENJA I USVAJANJA	5
3.	INTONACIJA KAO PROZODIJSKO SREDSTVO U FONETICI	7
4.	USPOREDBA INTONACIJSKIH SUSTAVA HRVATSKOG I NJEMAČKOG JEZIKA	9
4.1.	Opisi intonacijskog sustava hrvatskog jezika	9
4.2.	Opisi intonacijskih sustava njemačkog jezika	15
5.	TONE AND BREAK INDICES (ToBI) SUSTAV BILJEŽENJA INTONACIJE	20
5.1.	Njemački jezik u Tone and Break Indices sustavu	20
5.2.	Usporedba GToBI- sustava i ranijih opisa intonacije u njemačkom jeziku	22
5.3.	Hrvatski ili srpsko hrvatski jezik u Tone and Break Indices sustavu	23
6.	ISTRAŽIVAČKO PITANJE I HIPOTEZA	26
7.	METODA	27
7.1.	Ispitni materijal	27
7.2.	Ispitanici	27
7.3.	Snimanje	29
7.4.	Analiza i prikaz rezultata	29
8.	REZULTATI I RASPRAVA	30
8.1.	Izjavne rečenice	32
8.2.	Upitne rečenice s upitnom riječi	36
8.3.	Upitne rečenice bez upitne riječi	39
9.	POUČAVANJE SUPRASEGMENTNE RAZINE IZGOVORA U NASTAVI NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA	49
10.	ANALIZA I PRIJEDLOZI VJEŽBI ZA POUČAVANJE INTONACIJE U NASTAVI NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA	53
10.1.	Tipologija vježbi	53
10.1.1.	Slušne vježbe	54
10.1.2.	Izgovorne vježbe	55
10.2.	Analiza vježbi za intonaciju u udžbenicima njemačkog kao stranog jezika	56
10.3.	Prijedlozi vježbi za intonaciju u njemačkom kao stranom jeziku	58
11.	ZAKLJUČAK	64
	REFERENCIJE	66
	SAŽETAK	70
	ABSTRACT	71

ZUSAMMENFASSUNG.....	72
PRILOZI	73

1. UVOD

Temelj poučavanju izgovora u stranim jezicima svakako daju opisi prozodijskih zakonitosti kako polazišnog ili materinskog, tako i ishodišnog ili stranog jezika. Osnovicu za poučavanje izgovora u nastavi stranih jezika pružaju kontrastivni opisi prozodijskih sustava. Takve kontrastivne analize prikazuju sličnosti i razlike između dvaju sustava, što u kontekstu nastave omogućuje ne samo pozitivan transfer znanja kod struktura koje se ne razlikuju (Heyd, 1991), već i metodičku pripremu sadržaja i oblika poučavanja kod onih struktura koje se u oba sustava razlikuju te time postaju potencijalni izvori učeničkih pogrešaka (Dieling i Hirschfeld, 2000).

Iako su kontrastivne analize izravni pokazatelji sličnosti i razlika dvaju jezičnih sustava na određenoj razini jezične djelatnosti, kao što je to izgovor, njihov je broj danas još uvijek nedovoljan. Posebno je to slučaj kod znanstveno manje opisivanih jezika, kakav je i hrvatski. Motivacija za pisanje ovog diplomskog rada stoga proizlazi iz potrebe kontrastivnog pristupa u nastavi suprasegmentne razine njemačkog kao stranog jezika u Hrvatskoj. Dosad takva analiza za hrvatski i njemački jezik još nije napravljena. Isto tako, njemački kao drugi najzastupljeniji strani jezik u hrvatskom obrazovnom sustavu (nakon engleskog) zbog svoje povijesne uloge, ali i gospodarske važnosti, treba biti što sustavnije uspoređen s hrvatskim kako bi bio lakše savladiv svima onima kojima je potreban. Osim primjene u obrazovanju, ova kontrastivna analiza intonacijskih sustava hrvatskog i njemačkog jezika može poslužiti i kao polazište daljnjim istraživanjima svima onima koji će u svom stručnom ili znanstvenom radu zatrebati sustavnu usporedbu ovih dvaju jezika.

Ovaj diplomski rad u svom prvom dijelu daje definicije fonetike, suprasegmentne razine izgovora, intonacije i intonacijskih sustava kao temelj za svoj središnji dio, kontrastivnu analizu intonacijskih obrazaca u hrvatskom i njemačkom jeziku s posebnim naglaskom na perspektivu autosegmentne metričke fonologije. Nakon toga slijedi prikaz istraživanja kojemu je cilj bio utvrditi u kolikoj su mjeri izvorni govornici hrvatskog jezika, inače visoke jezične kompetencije u njemačkom jeziku, usvojili intonacijske obrasce slične onima kod izvornih govornika njemačkog jezika te postoje li razlike između dviju skupina izvornih govornika hrvatskog jezika kada govore njemački kao strani jezik s obzirom na razinu studija koju pohađaju. U provedenom istraživanju rezultati su dobiveni metodama slušne procjene te akustičke analize potpomognute slikovnim prikazom kretanja tona.

Zaključak nakon provedenog istraživanja upućuje na potrebu sustavnijeg bavljenja pitanjima intonacije ne samo u njemačkom kao stranom, već i u hrvatskom kao materinskom jeziku.

Druga je zadaća ovog rada dati metodičke smjernice kako u nastavi njemačkog jezika unaprijediti poučavanje i učenje suprasegmentne razine izgovora, s naglaskom na pristup poučavanju intonacijskih obrazaca. Pritom se prijedlozi ne temelje isključivo na dostupnoj literaturi, već i na rezultatima provedenog istraživanja, po čemu se ovaj rad u svom pristupu razlikuje od dosadašnjih u kojima se analiziraju postupci poučavanja segmentne razine izgovora (Ohnec, 2005) ili se o suprasegmentnoj razini govori kao cjelini (Rogić, 2017).

Budući da ovaj diplomski rad temi pristupa s dva stajališta, fonetičara i nastavnika stranog jezika, u njemu se ističe nepovoljan položaj poučavanja izgovora u nastavi i mnogi ustaljeni koraci kojima nastavnici pritom koriste. Pod pretpostavkom da se vrijednost i položaj nastavne izgovora s obzirom na sadašnje stanje treba poboljšati, završni dio rada donosi prijedloge kako se na osnovi kontrastivnog pristupa u nastavi može pristupiti poučavanju intonacije.

2. IZGOVOR IZMEĐU UČENJA I USVAJANJA

Poučavanje izgovora ima vrlo veliku važnost u okviru nastave stranih jezika. I nastavnicima i učenicima nekog stranog jezika jasno je da vokabular te morfološke i sintaktičke zakonitosti određenog jezika treba u školi naučiti ili usvojiti u okruženju u kojem je pojedini jezik primarno sredstvo sporazumijevanja. Usvajanje bilo kojeg stranog jezika može se odvijati upravljano, odnosno institucionalno, ili neupravljano, odnosno neinstitucionalno (Heyd, 1991). Institucionalno usvajanje jest učenje te se ono odvija pod nadzorom nastavnika, a u skladu s unaprijed prihvaćenim nastavnim planom i programom te unaprijed definiranim izlaznim kompetencijama polaznika na kraju razreda, semestra ili svake nastavne cjeline. Usvajanje u užem smislu jest ono neinstitucionalno, a koje uza se veže znatno drugačije postavke nego institucionalno učenje u školi. Ukoliko se pritom radi o drugom ili stranom jeziku, ono često započinje već u najranijoj dobi. Primjer toga su obitelji koje žive u inozemstvu ili u kojima roditelji imaju različite materinske jezike koje onda prenose na svoju djecu. Drugim oblikom neinstitucionalnog usvajanja stranog jezika smatra se usvajanje u odrasloj dobi kada, primjerice, netko zbog posla ili obrazovanja preseli u inozemstvo te tamo u radnom i svakodnevnom okruženju ovladava jezikom većine.

Proučavanjem i poučavanjem izgovora bavi se fonetika. Ona je znanost o govoru, o njegovoj segmentnoj i suprasegmentnoj razini, a u okvirima nastave stranog jezika ona postaje suradničkom disciplinom semantike, sintakse i gramatike u oblikovanju krajnje jezične kompetencije učenika. Dieling i Hirschfeld (2000) sukladno tome svakog nastavnika stranog jezika istovremeno smatraju i fonetičarom, a od svakog nastavnika ponaosob ovisi hoće li on u toj ulozi fonetičara biti dobar.

Osim uloge nastavnika potrebno je spomenuti i nezavidnu ulogu poučavanja izgovora u nastavi stranih jezika općenito. Mnogo je autora stručnih priručnika ili čak jezičnih udžbenika koji zastupaju stav da se eksplicitno poučavanje izgovora jednostavno ne isplati zbog manjka vremena i teških organizacijskih uvjeta u nastavi (Dieling i Hirschfeld, 2000). Osim toga, velik problem predstavlja i nedovoljno znanje nastavnika u pitanjima izgovora pa oni niti ne mogu na vrijeme prepoznati manjkavosti kod svojih učenika i na njih metodički primjereno reagirati (Dieling, 1992).

Spojem ovih čimbenika dolazi se do općenitog zanemarivanja poučavanja izgovora u nastavi stranih jezika. Problemu se često pristupa na pogrešan način, polazeći od segmentnih, a ne suprasegmentnih elemenata ili se izgovor u cijelosti zanemaruje vjerujući da se će ta

sastavnica jezične kompetencija razviti s vremenom, ako se sve ostale budu razvijale prema očekivanjima, odnosno sukladno definiranim izlaznim kompetencijama.

Koeppel (2010) navodi da osobe koje jezik usvajaju neinstitucionalno bivaju suočene s jezikom u cjelini, u njegovom prirodnom obliku, dok je karakteristika institucionalnog učenja upravo ograničen pristup jeziku kroz lekcije i nastavne jedinice koje slijede napredak učenika, pri čemu se pred njih u pravilu ne postavljaju one zadaci koje s obzirom na svoju trenutnu kompetenciju ne bi bili u stanju točno riješiti. Bez obzira na način na koji netko nastoji steći određene kompetencije u stranom jeziku, bile one tek parcijalne ili slične onima izvornih govornika (engl. *native-like*), treba u oba slučaja imati na umu da će se krajnji rezultat na pojedinoj razini jezika razlikovati. Posebno to vrijedi za pitanja prozodije i izgovora u stranim jezicima jer su to područja koja se kronološki najkasnije, a često i nepotpuno ili pogrešno usvajaju (Braun, 2006; Braun i Chen, 2012).

3. INTONACIJA KAO PROZODIJSKO SREDSTVO U FONETICI

Najraširenija definicija fonetiku određuje kao znanost o govoru (Škarić, 1991: 67). Njezin glavni predmet, govor, definiran je kao „optimalna zvučna čovječja komunikacija oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova (Škarić, 1991: 69). Već iz temeljne definicije govora proizlazi i dvojakost znanstvenog interesa fonetike: s jedne strane ona se bavi izgovorom segmenata govora (slogova, riječi i rečenica), a s druge strane i suprasegmentnim elementima koji taj govor oblikuju, kao što su ritam i intonacija. Škarić (1991) te Horga i Liker (2016) kod izgovora razlikuju razinu planiranja i razinu izvedbe, a izgovaranje glasova dijele na aktivaciju, fonaciju i artikulaciju.

Fonetika se bavi samo jezičnim izrazom, dok analiza jezičnog sadržaja ulazi u područje gramatike i rječnika (Malmberg, 1995: 1). To znači da se fonetika bavi materijalnom stranom govora, dok se funkcionalnom analizom pojedinih isječaka govora bavi fonologija (Matulina-Jerak, 1991: 11).

Andel (2014) fonetiku određuje kao znanost koja promatra glasove govora, a glasove govora kao zvukove koje čovjek može proizvesti pomoću svog izgovornog aparata, a da su ti zvukovi dijelovi govornih činova.

U prozodijska sredstva ubrajaju se intonacija, naglasak riječi i rečenice, pauze, ritam i tempo govora (Dieling i Hirschfeld, 2000: 12). Ona čine suprasegmentnu razinu govora, nasuprot segmentnoj koju čine pojedini glasovi, njihove kombinacije i pozicijske varijante. Upravo se suprasegmentna razina govora, čiji je dio i intonacija, najmanje spominje u kontekstu nastave stranog jezika, što je suprotno od progresije učenja koje bi se trebalo pridržavati (Dieling, 1992). Dieling i Hirschfeld (2000) u kontekstu nastave njemačkog kao stranog jezika jedinstven pojam izgovora (njem. *Aussprache*) dijele na dvije dimenzije: intonaciju i artikulaciju, pri čemu se artikulacija odnosi na glasove, odnosno segmente govora, a intonaciju se prihvaća kao skupni pojam nadređen suprasegmentnoj razini.

Upravo je poučavanje suprasegmentne razine jedan od ključnih procesa pri osposobljavanju pojedinca za govornu komunikaciju na stranom jeziku. Njezina važnost krije se u činjenici da je upravo način na koji se netko u govoru služi stranim jezikom često odlučujući čimbenik za oblikovanje prvog dojma koji će ta osoba ostaviti kod izvornog govornika, a usto se i tečniji izgovor i izgovor bliži ciljnom jeziku ocjenjuju kao poželjne osobine kod govornika stranog jezika (Heyd, 1991; Dieling i Hirschfeld, 2000).

U najširem smislu intonaciju se definira kao melodiju govora odnosno distinktivnu ulogu kretanja tona u govoru (Cruttenden, 1997). Pojam pripada suprasegmentnoj fonologiji, a usko područje jezične djelatnosti koje se bavi proučavanjem intonacije naziva se intonologija (Crystal, 1998). Intonacija kao suprasegmentna karakteristika u jeziku je prisutna već prenatalno te igra vrlo važnu ulogu u procesima usvajanja materinskog, učenja stranog jezika ili postupku slušno-govorne rehabilitacije (Guberina, 2005).

Nadalje, intonacija je jedan od presudnih faktora koji ukazuju na činjenicu je li netko izvorni govornik određenog jezika ili nije (Koeppel, 2010). Stoga se nameće važnost detaljnog pristupa pitanjima usvajanja intonacijskih obrazaca tipičnih za pojedini jezik te sustavnost u njihovu međusobnom razlikovanju, kao i oprez pri njihovu eventualnom poistovjećivanju. Međutim, području intonacije se u teoriji i praksi još uvijek ne pridaje dovoljno važnosti, što na kraju rezultira pogrešnim pristupom u poučavanju, ali i proučavanju suprasegmentne razine jezika u nastavi (Dieling i Hirschfeld, 2000).

Intonacija je dio prozodije, jedan o suprasegmentnih slojeva govora koji nosi i jezična i paralingvistička značenja. Intonacija ili govorna melodija u hrvatskoj se literaturi definira kao "figura koju tvore uzastopne mijene tona" (Škarić, 1991: 285). Neki autori pritom ističu da intonaciju čine samo one varijacije tona u izreci koje se mogu percipirati (t Hart, Collier i Cohen, 1990: 10; prema Noteboom, 1999: 641). Temeljni podražaj za intonaciju je kretanje fundamentalne frekvencije u govoru. Intonacijski obrasci su dijelovi izreke koji se mogu opisati kao cjelina.

Prozodijska razina jezika ima mnogo sastavnica, a najčešće se izdvajaju ritam i intonacija kao zvučna i dinamička organizacija zvuka govora, odnosno komponenta koja povezuje rečenicu i čuva njezin integritet (Guberina, 1967; 2005).

4. USPOREDBA INTONACIJSKIH SUSTAVA HRVATSKOG I NJEMAČKOG JEZIKA

Dosad nije napravljena sustavna kontrastivna analiza intonacijskih obrazaca hrvatskog i njemačkog jezika. Ovaj rad dat će pregled dosadašnjih intonacijskih opisa hrvatskoga jezika te pregled intonacijskih opisa njemačkoga jezika, nakon čega će se usporediti opisi intonacijskih obrazaca u ova dva jezika uz prikaz njihovih sličnosti i razlika.

4.1. *Opisi intonacijskog sustava hrvatskog jezika*

Prvi rad koji se bavi detaljnim prikazom intonacijskih obrazaca u hrvatskom jeziku jest kontrastivna analiza hrvatskoga i engleskoga (Nakić, 1981). Ova analiza temeljena na korpusu hrvatskog i engleskog jezika prikazuje sličnosti i razlike intonacijskih sustava ovih dvaju jezika. Engleski jezik obiluje raznim pristupima i opisima te je, povijesno gledano, fonetski najdetaljnije opisan jezik (Cruttenden, 1997). Slijedeći tradiciju obitelji Bell te Jonesa, Hallidayja i ostalih, današnjim je istraživačima u engleskom jeziku ponuđen vrlo širok spektar teorijski i empirijski čvrsto utemeljenih činjenica. S druge strane, prije kontrastivne analize hrvatskoga i engleskoga (Nakić, 1981), u hrvatskom jeziku nije postojalo istraživanje koje intonacijske jedinice hrvatskog jezika prikazuje detaljnije od one najšire, stereotipne podjele na izjavnu, upitnu i uskliknu (Ivas, 1993).

U raspravi svojih rezultata Nakić (1981) iznosi podatak da kretanje tona isključivo u naglašenom slogu ne daje dovoljno informacija ni za identifikaciju tipa akcenta na nivou riječi, a pogotovo ne za utvrđivanje rečenične intonacije. Ona stoga umjesto termina jezgra (engl. *nucleus*), inače korištenog u opisima engleskog jezika, za potrebe hrvatskog uvodi termin nukleusnog segmenta, koji je po svom opsegu širi.

Pojam nukleusnog segmenta obuhvaća sve slogove relevantne za identifikaciju signala rečenične intonacije (Nakić, 1981). Slijedeći taj kriterij analiza izdvaja pet nukleusnih segmenata: silazni nukleusni segment, uzlazni nukleusni segment, ravni nukleusni segment, silazno-uzlazno-silazni ili inverzni nukleusni segment te složeni nukleusni segment, nastao kombinacijom uzlaznog i silaznog. Osim podjele nukleusnih segmenata, Nakić se bavi i cijelom intonacijskom jedinicom, pa je tako na temelju istog korpusa odredila postojanje još dvaju segmenata, prednukleusnog segmenta te segmenta nakon nukleusa. Po svojim svojstvima oni odgovaraju intonacijskom početku te intonacijskom završetku kako ih je opisao Škarić (2007).

Nakić je zaključila da intonaciju uskličnih rečenica te zapovijedi s uskličnim značenjem odlikuje niz pojava u kretanju tonske konture koje se ne pojavljuju u neutralno izgovorenim izjavnim rečenicama. Ona izdvaja: duljenje naglašenih i dugih nenaglašenih slogova, suženje raspona tona na gornju polovicu govornikova registra, povećanje apsolutnog govornog raspona i druge. Upravo ta svojstva obuhvaćaju cijelu intonacijsku jedinicu te svojim ostvarenjima nadilaze isključivo nukleusni segment.

Prednukleusni segment u toj je analizi podijeljen prema postojanju prominentnog odnosno istaknutog sloga, i to na prednukleusni segment bez prominentnog sloga te prednukleusni segment s jednim prominentnim slogom. U prvom slučaju mogu postojati: ravnomjerno silazni, niski ravni, visoki ravni te uzlazni prednukleusni segment, dok u drugom autorica razlikuje početni skok te skok u središnjem dijelu intonacijske jedinice. Segment nakon nukleusa Nakić povezuje s udjelom prvog, drugog i trećeg nenaglašenog sloga nakon nukleusnog sloga u formiranju karakterističnog intonacijskog signala, ali ne opisuje nikakve podtipove ili kriterije podjele.

Zaključno, autorica napominje kako intonacijska jedinica u hrvatskom jeziku obavezno sadrži određeni nukleusni segment koji je nositelj glavnog intonacijskog značenja. Prednukleusni segment nije obavezan, premda, u jedinicama u kojima se javlja, pridonosi oblikovanju ukupnog intonacijskog značenja uzorka, dok segment nakon nukleusa nema nikakav utjecaj na intonacijsko značenje. U hrvatskom se jeziku, sukladno ovome, nukleusni segment ostvaruje višesložno jer predstavlja odnos naglašenog te prvog i drugog nenaglašenog sloga.

Nekoliko je zanimljivosti u kontrastivnoj analizi koju je provela Nakić (1981). Možda i najveća tiče se činjenice da ona u korpusu engleskog jezika pronalazi i opisuje kompleksni silazno-uzlazni (\backslash) i složeni silazno-uzlazni (\backslash +/) nukleusni segment, dok u hrvatskom sustavu ne spominje pojavu takvog segmenta. Umjesto toga, tu pojavu funkcionalno poistovjećuje sa složenim, uzlaznim i silaznim segmentom, a nešto kasnije, Škarić (1991) izdvaja silazno-uzlaznu kao samostalnu intonacijsku jezgru. Nadalje, budući da je radila na snimkama korištenima u nastavi hrvatskog te engleskog kao stranih jezika, Nakić (1981) ne tematizira značenja koja pojedini nukleusni segment ostvaruje, već samo postotni udio pojedinih nukleusnih segmenata u određenom tipu rečenica.

Nakon analize koju je provela Nakić postalo je jasno da se u hrvatskom jeziku mogu izdvojiti jezgre unutar intonacijske jedinice. Rad Lehiste i Ivića (1986) pokušao je to osporiti

tvrdeći kako nije moguće opisati jedinicu manju od intonacijske jedinice. Kratko se u tom radu razmatra postojanje različitih akcenatskih tipova na posljednjem mjestu tvrdnje, a nešto kasnije Brozović i Ivić (1988; prema Ivas, 1996) objavljuju istraživanje koje pod pojmom prozodije obuhvaća samo prozodiju riječi, dok o rečeničnoj prozodiji nema podataka.

Opis intonacijskih jezgara, ali i intonacije općenito prvi je put u opis jezika, odnosno u gramatiku, uvrstio Škarić (1991). Osim njega valja napomenuti i pionirska nastojanja da se intonacija u sustav jezika uvrsti kao njegova auditivna vrijednota (Guberina, 1939; prema Ivas, 1996). Škarićev opis kreće od temeljnog pojma intonacijske jedinice koju dijeli na intonacijsku jezgru ili nukleus, intonacijski početak ili glavu te intonacijski završetak ili rep (Škarić 1991; 2007). Najveća vrijednost Škarićeva rada je detaljniji i sistematičniji pristup od Nakić (1981) te nastojanje da pojedinu intonacijsku konturu pridruži određenom značenju u jeziku.

Intonacijsku jezgru Škarić je definirao kao „najizrazitiji i najrazlikovniji dio intonacijske jedinice“ (2007: 137), a izdvojio ih je šest, zajedno sa značenjima i kontekstima u kojima se pojedine mogu naći. Silaznu jezgru (\) izdvojio je kao najbrojniju, a najčešće ih pronalazi u završnim intonacijskim jedinicama izjavnih te uskličnih rečenica, upitnim rečenicama s upitnom riječi, pitanjima bez upitne riječi, li-pitanjima te nezavršnim jedinicama.

Uzlaznu jezgru (/) pronalazi samo u posljednjoj riječi intonacijske jedinice (Škarić, 2007), što značenjski signalizira opću nezavršenost iskaza ili očekivanje nadopune od strane sugovornika. U tom smislu ima fatičku funkciju. Česta je i u temama, nabranjima i upitnim uzrečicama, a javlja se i u pozdravima te ljubaznim ponudama.

Silazno-uzlazna (∨) jezgra upućuje na rečenicu s više intonacijskih jedinica pa iskazu daje pripovjedni, ležerni ton (Isto). To je ujedno i intonacijska jezgra čiju prisutnost u hrvatskom jeziku Nakić (1981) nije ustanovila.

Silazno-uzlazno-silaznu (∖) intonacijsku jezgru Škarić posebno ističe. Naziva je još i inverznom jer je u njoj naglašeni slog nižeg umjesto višeg tona od prethodnog. Za ovu jezgru može se još naći i naziv „balkanska“ jer je opisana samo u balkanskim jezicima (Ivas, 1996). Značenjski se pojavljuje u emfatičkim da/ne pitanjima bez upitne riječi, da-pitanjima te li-pitanjima.

Uzlazna i silazna, odnosno složena jezgra (/+\) u Škarićevoj podijeli odgovara složenom nukleusnom segmentu kod Nakić (1981). Škarić (2007) u pogledu značenja napominje kako ova jezgra iznimno zahvaća dvije susjedne podjednako istaknute riječi ako su one u čvrstoj binomskoj vezi, najčešće povezane veznicima „i“ odnosno „ili“.

Posljednja jezgra u Škarićevoj podjeli je ravna intonacijska jezgra (-). Ona se može pojaviti samo u posljednjoj riječi intonacijske jedinice. Rijetka je, zvuči pjevno pa je zato prijepono pripada li uopće jezičnom sloju (Škarić, 2007). Ponekad se javlja kao inačica uzlazne jezgre (u pozdravima, usklikima, dječjem hvalisanju) te u nezavršnim jedinicama ispred stanke prekida govora, leksičke stanke ili stanke procesiranja (Škarić, 1991).

Iz dosadašnjeg je opisa vidljivo da je Škarićev sustav intonacijskih jezgara hrvatskog jezika bogatiji te da donosi širi prikaz značenjskih varijanti pojedinih jezgara. Neosporna su, međutim, mnoga podudaranja između dva dosad predstavljena opisa, usprkos različitoj terminologiji. Zajednička im je osobina i ta da su oba ustava zatvorena s obzirom na broj elemenata, odnosno da i Nakić (1981) i Škarić (1991) smatraju kako su pronašli i opisali sve pojavnosti koje se mogu odrediti kao intonacijske jezgre odnosno nukleusni segmenti.

U tom se pogledu od oba spomenuta razlikuje opis Ivasa, čija je glavna značajka otvorenost sustava jezgri hrvatskog jezika s obzirom na konačni broj elemenata. Ivas se ponajviše bavio isticanjem u jeziku koja je podijelio na nejezgrene i jezgrene (1996). Kao nejezgrene isticanja opisao je početke i završetke intonacijskih jedinica, pod uvjetom da ta mjesta ne zauzimaju jezgrene riječi. Nejezgrene isticanja tako postaju granični signali intonacijskih jedinica, što se može poistovjetiti s postojanjem prednukleusnog segmenta i segmenta nakon nukleusa kod Nakić (1981) te intonacijskog početka i završetka kod Škarića (1991).

Jezgrenim isticanjima Ivas (1996) pridružuje mnoge pojmove korištene u opisima drugih jezika, gdje pojam jezgre više ili manje poistovjećuje s pojmovima: nukleus (engl. *nucleus*), jezgreni udar, jezgreni akcent, rečenični akcent, logički akcent, kontrastivni akcent, prominencija (engl. *prominence*), tonski akcent (engl. *tone accent*), vršni naglasak (engl. *pitch accent*), primarni akcent (engl. *primary accent*) te glavni akcent (njem. *Hauptakzent*). Valja istaknuti da se naglasak koji je Ivas nazvao vršnim u domaćoj literaturi naziva i visinskim (Jelaska, 2004).

Ivas (1996) je jezgru ukratko definirao kao pokaznu ozvučenu gestu odnosno govorni čin koji prozodijskim sredstvima pokazuje posebnu komunikacijsku ulogu određenog dijela teksta te strukturu tog dijela teksta. On ju smatra i prototipom govorne poruke i stilema.

Posebnu ulogu u ovoj definiciji zauzima sintagma „ozvučena pokazna gesta“ pa je taj dio potrebno dodatno odrediti. Ozvučena pokazna gesta je jezičnim odnosno primarno gramatičkim osjećajem govornika vođeno pojačanje, povišenje i produljenje izgovora sloga u riječi ili po potrebi čitave riječi koju govornik sugovorniku nudi kao važniju i informativniju od okolnih (Ivas, 1996). Međutim, sama istaknutost razlikuje se od intonacijskog oblika jezgrenog akcenta (Halliday, 1976; prema Ivas 1996). Jezgra predstavlja informacijski i psihološki predikat, a ne subjekt. Drugim riječima, jezgra predstavlja ono novo, a ne ono već poznato, fokus, a ne presupoziciju. Prema tome Halliday je izdvojio osnovnu od ostalih funkcija intonacijske jezgre, a takvu je podjelu prihvatio i Ivas, pa navodi da je osnovna funkcija intonacijske jezgre akcentiranje odnosno spomenuta dioba iskaza na novo i na poznato (1996). Ostale funkcije su, između ostalih: pragmatička, situacijska, emocionalna te atitudinalna, a ponekad se neke od tih svrstavaju u gramatička značenja pa tako jezgra sudjeluje i u formiranju pitanja, izjave, tvrdnje, zapovjedi te uzvika.

Ivas (1996) također skreće pozornost na dotadašnja neslaganja o mogućnosti dijeljenja intonacijske jedinice na manje dijelove te navodi radove koji su naglasili mogućnost podijele intonacijske jedinice na manje dijelove (Nakić, 1981; Škarić, 1991), a istovremeno i postojanje onih koji takvu podjelu smatraju nemogućom (Lehiste i Ivić, 1986) ili je uopće ne tematiziraju (Brozović i Ivić, 1988; prema Ivas, 1996).

Ivas se priklonio razmišljanju da se intonacijska jedinica može dalje dijeliti, tj. da je jezgrena intonem, kako je nazvao intonacijsku jezgru, poseban sloj jezika koji je podređen globalnijem sloju intonacijske jedinice (1996). Intonacijska je jedinica sukladno tome prva veća prozodijska jedinica od jezgre te jezgrina domaćinska jedinica, kao što je i slog domaćinska jedinica naglašenom vokalu (Isto).

Iako se intonacijski oblici često promatraju kao prirodni znakovi, jedna vrsta slika, postoje i specifično jezični prozodijski sustavi. Glavna je teza tog opisa da jezgrene tonove (intonacijske jezgre) treba smatrati dijelom prozodijskog sustava jezika, a same tonove slijedom toga jezičnim znakovima. Zato ih treba uključiti u opise i popise jezičnih sredstava svakog jezika, pa tako i hrvatskog (Ivas, 1996).

Osim detaljnog definiranja pojma intonacijske jezgre i pripisivanje intonacijskih jezgara sustavu jezičnih znakova, Ivas je zaslužan i za različite kriterije diobe jezgrenih isticanja. Kao prvi kriterij izdvojio je sudjelovanje akustičkih parametara pa tako navodi da su intonacijske jezgre pretežno signalizirane pojačanim intenzitetom, intonacijskim otklonom ili izdvojivim i prepoznatljivim intonacijskim oblikom te napose duljenjem naglašenog sloga ili riječi. Nadalje, spominje mogućnost kombinacije navedenih akustičkih parametara unutar jedne jezgre.

Prema drugom kriteriju jezgre se dijele na jednoakcenatske i dvoakcenatske, pa tako postoje jezgre koje se ostvaruju na samo jednom naglašenom slogu, ali i one kojima za ostvarivanje trebaju dva sloga. Prema količini tekstnog materijala Ivas je akcente podijelio na uski i široki fokus, a prema komunikacijskim ulogama odnosno značenjima grubo ih dijeli na logičke i emocionalne. U daljnjem koraku tu podjelu razrađuje na rematske, tematske, potvrdne, niječne, korektorne, pokazne, izjavne, interesne, izjavne i upitne jezgre (Ivas, 1996).

Najvažnija Ivasova podjela ipak je ona utemeljena na različitim intonacijskim oblicima jer taj kriterij pruža mogućnost izravne usporedbe ovog sustava te ranijih podjela jezgara i nukleusnih segmenata. Ivasov se sustav intonacijskih jezgri u svojoj osnovi dijeli na temeljne oblike i modifikacije. Temeljni oblici su silazna i uzlazna jezgra. Modifikacije mogu biti kombinacije, pa se razlikuju uzlazno-silazna te silazno-uzlazna jezgra (obje mogu biti jednoakcenatske i dvoakcenatske) te silazno-uzlazno-silazna i nisko-visokosilazna jezgra. Osim modifikacija Ivas izdvaja i stilizacije. Među njima su ravna jezgra (srednja ili visoka) te jezgra patetičnog luka.

Iz ovih opisa proizlaze jasne razlike između tri uspoređena sustava. Iako su i Nakić (1981) i Škarić (1991) svoje sustave smatrali zatvorenima imajući u njima pet odnosno šest intonacijskih jezgara, Ivas broj jezgara u svom sustavu ne smatra konačnim jer smatra da je broj modifikacija, a pogotovo stilizacija nestalan i ovisan o govornoj situaciji. Nadalje, jasno je i da Nakić (1981) nije opisala silazno-uzlaznu jezgru, dok Škarić i Ivas jesu. Ivasova je posebnost i to što jezgre nije smatrao ravnopravnim elementima, već ih dijeli na temeljne oblike i modifikacije. Osim toga, Ivas sve kombinacije opisuje kao složene jezgre, bez obzira ostvaruju li se one na jednom ili dva akcenta. Nasuprot tome ni Nakić, a ni Škarić ne razlikuju jednostavne i složene jezgre u smislu tonskog kretanja, nego jednostavnima smatraju one jezgre koje se izvode na jednoj riječi, a složenima one koje se ostvaruju na dvije susjedne. Ni Nakić ni Škarić nisu izdvojili nisko-visokosilaznu jezgru koja je prisutna samo u Ivasovom sustavu.

Urađeni intonemi (ravne intonacijske jezgre) posebno su stilistički obilježeni te se mogu smatrati izvedenicama uzlazne jezgre, što je utvrdio Škarić (1991). Ivas, međutim, smatra da se one pojavljuju češće nego što smatraju Nakić i Škarić te u tu kategoriju ubraja i patetični luk, jezgru koju drugi sustavi ne navode. Ivas (1996) nastanak patetičnog luka objašnjava isticanjem neposljednje riječi intonacijske jedinice kod koje se visoki ton zadrži i kod izgovaranja ostalih riječi te intonacijske jedinice, ali s laganim opadanjem do sredine govornikova raspona. Smatra to tipičnom odlikom političkih govora posredovanih u spikerskom ili novinarskom govoru u elektroničkim glasilima.

4.2. Opisi intonacijskih sustava njemačkog jezika

Opisi intonacijskih sustava njemačkog jezika mnogo su brojniji nego u hrvatskom. Posljedica je to vremenski dužeg proučavanja, većeg broja autora te postojanja različitih strujanja koja su njemački jezik promatrala iz različitih, a nerijetko i suprotstavljenih perspektiva (Braun, 2006).

S jedne strane postoje modeli opisa naglasnog sustava njemačkog jezika koji ga smatraju vrlo sličnim nizozemskom. Tu je perspektivu otvorio Gussenhoven (1984), a kasnije su je poduprli značajniji radovi Féry (1993) i Grabe (1998; prema Grice i sur. 2005). Navedeni opisi polaze od tvrdnje da visinski naglasak (engl. *pitch accent*) sa stajališta strukture tonskog grupiranja svoju glavu može imati samo u lijevom dijelu stope (engl. *left-headed pitch accent*). To znači da takav visinski naglasak ne može dati informaciju o smjeru kretanja tona prije naglašenog sloga s kojim je povezan (Gussenhoven, 1984).

S druge strane postoji i struja koju zastupaju tvorci njemačke inačice ToBI (engl. *Tone and Break Indices*) sustava, koja zagovara postojanje kako naglasaka s glavom u lijevom dijelu stope, tako i onih kojima je glava u desnom dijelu stope (engl. *right-headed pitch accent*). Postojanje oba naglasaka može objasniti kretanje tona u naglašenom slogu, a istovremeno i kretanje tona u slogu neposredno prije naglašenog u kojem slučaju se lijevi ton naziva vodećim (engl. *leading tone*), a desni pratećim (engl. *trailing tone*) (Grice i sur., 2005). Ovaj pristup također opisuje ulogu fraznih akcenata (engl. *phrase accent*). Gussenhoven, međutim, negira postojanje i fraznog akcenta i vodećih tonova (Gussenhoven, 2002; prema Grice i sur., 2005).

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća u njemačkom su se jeziku najprije pojavili pristupi utemeljeni na konfiguraciji odnosno kretanju tonske konture (engl. *configurations-based approaches*). Njima pripadaju raniji radovi (von Essen, 1964; Pheby, 1975; Kohler,

1977; Fox, 1984; prema Grice i sur. 2005). Većinom se temelje na slušnoj procjeni, didaktički su orijentirani te bilježe intonacijske obrasce detaljno transkribirajući kretanja tona u svakom slogu izričaja. Oni određenu vrijednost pridaju pojmu jezgre, koju Pheby (1975; prema Grice i sur, 2005) naziva *Tonstelle*, što bi se doslovno prevelo kao „tonsko mjesto“, a pojam se odnosio na najistaknutiji slog. Pheby (1975), a kasnije i Fox (1984 prema Grice i sur. 2005) smatraju da tonska kontura na osnovi koje se melodija intonacijske jedinice klasificira kao primjerice silazna počinje na jezgrenom slogu i traje do kraja izričaja. Tu pojavu nazvali su jezgreni ton (engl. *nuclear tone*).

Nešto drugačiji pristup predložila je Selting (1995; prema Grice i sur. 2005) analizirajući spontani dijalog. Ona se odmiče od postavki radova Phebyja i Foxa, u međuvremenu prozvanim britanskom školom, te ne promatra intonacijske konture holistički bez osvrta na gramatičku strukturu. Za Selting intonacija nije tek odraz gramatičke strukture, već i signal prozodijski kohezivnih jedinica važnih za planiranje strukture diskursa (Selting, 1995; prema Grice i sur. 2005), a na toj se pretpostavci kasnije razvio pristup međuovisnosti slojeva (engl. *overlay approach*).

Važno je navesti i ulogu Kohlera, koji je visinske naglaske promatrao kao tonske vrhove te pokazao da je moguće razlikovati tri vrste takvih vrhova s različitim značenjima odnosno pragmatičkim interpretacijama (Kohler, 1991; prema Grice i sur. 2005): Prva mogućnost je rani vrh, kada se vrh nalazi na slogu ispred naglašenog. Takav vrh javlja se kod tvrdnji koje se podrazumijevanju u dijalogu. Drugi je srednji vrh, kod kojeg je vrh oko sredine naglašenog sloga, a javlja se kada se iskazuje neka nova, dotad nespomenuta činjenica te kasni vrh, kod kojeg se vrh nalazi blizu kraja naglašenog sloga ili na slogu iza naglašenog. Može značiti dodatno naglašavanje te nove, dosad nepoznate činjenice.

Drugu perspektivu ranih pristupa intonaciji čine rani pristupi utemeljeni na razinama (engl. *early levels-based approaches*). Moulton (1962; prema Grice i sur, 2005) pokazao je da nisu svi pristupi intonaciji u njemačkom jeziku utemeljeni na konfiguraciji tonske konture. On je intonaciju opisivao koristeći različite tonske razine, a razlikovao je tri razine tona, dok je četvrta, emfatička razina, dodana kasnije (Grice i sur., 2005). Moulton se služio i takozvanim završnim tonskim konturama koje su jednoznačno određivale tonove kao silazne, uzlazne ili ravne. Zato se ovaj pristup može smatrati spojem razina i konfiguracija tona.

Nasuprot tome prvi strogo razinski opis njemačke intonacije napravili su Isačenko i Schädlich (1966; prema Grice i sur. 2005). Oni su koristili samo dvije razine, visoku i nisku, a

ton je mogao prelaziti s jedne na drugu prije naglašenog sloga (preiktlično) ili nakon naglašenog sloga (postiktlično). Iktus je pojam koji označava naglašeni slog. Treba napomenuti da preiktlični pad po svojim karakteristikama odgovara Kohlerovom ranom, a postiktlični pad srednjem ili kasnom vrhu (Grice i sur., 2005).

Najrecentnije te teorijski najutemeljenije pristupe intonaciji u njemačkom jeziku predstavljaju pristupi razvijeni u sklopu autosegmentne-metričke fonologije. Svima im je zajedničko da se temelje na tonskim razinama, a koriste najmanje dvije (H za visoku te L za nisku) tonsku razinu ili najviše tri (uz dvije spomenute postoji i M za srednju tonsku razinu).

Još uvijek nije do kraja dokazano uolikoj mjeri te razine imaju funkciju isticanja (engl. *prominence-lending function*) kada se udruže u visinske naglaske (Grice i sur., 2005). Unutar autosegmentne-metričke fonologije visinski naglasci mogu biti jednotonski (npr. H*) ili dvotonski (npr. L*+ H). Osim naglasne, tonovi mogu imati i delimitativnu odnosno graničnu funkciju kada se pojave kao inicijalni ili finalni rubni tonovi intonacijski relevantnih fraza. S obzirom na važnost temeljnih postavki autosegmentne-metričke fonologije za današnje bavljenje intonacijskim sustavima općenito, u kontekstu razumijevanja njezinih temeljnih postavki, potreban je kratak prikaz temeljnih radova u ovoj perspektivi.

Wunderlich (1988; prema Grice i sur. 2005), poput većine njemačkih fonologa svoga vremena, naglašava gramatikaliziranu ulogu intonacije, a posebice rečeničnog modaliteta. Njegov inventar sastojao se od pojedinačnih naglasaka, dvonaglasnih sekvenci te naglasno-graničnih tonskih sekvenci (engl. *accent-boundary tone sequences*). Razlikovao je slijedeće tipove akcenata (prema Grice i sur., 2005): vršni akcent (engl. *peak-accent*; njem. *Gipfelakzent*), koji je smatrao zadanim, temeljnim naglaskom. Nadalje, takozvani *naglasak premosnice*¹ (engl. *bridge accent*; njem. *Brückenakzent*), koji se javlja u iskazima koji sadrže više fokusa ili kontrast. zatim silazni duboki naglasak (engl. *falling-to-low-accent*; njem. *Fallend-Tiefakzent*), koji se pojavljuje kod uzvika, nisko-uzlazni naglasak (engl. *low-accent-to-rise*; njem. *Tiefakzent-Steigend*) za koji ne navodi tipičnu upotrebu, ječni naglasak (engl. *echo-accent*; njem. *Echoakzent*) u eho-pitanjima te *lijevi naglasak premosnice* (engl. *left bridge pillar*; njem. *Linker Brückenpfeiler*) koji se pojavljuje na početku nabiranja ili listi. Wunderlich je tvrdio da svaki od ovih naglasnih uzoraka može imati više funkcija, a posebno to vrijedi za *Brückenakzent*, kojeg smatra tipičnim za njemačke višejezgrene rečenice (Wunderlich, 1988; prema Grice i sur. 2005).

¹ U originalu se naglasak zove „Brückenakzent“ te ne postoji hrvatski naziv za taj tip naglasaka. U izradi ovog diplomskog rada prihvaćen je termin *naglasak premosnice*.

Uhmann (1991; prema Grice i sur., 2005), slično kao i Wunderlich, promatra prozodijska obilježja gramatičkih funkcija, a posebno odnos između intonacije i strukture pozadine fokusa (engl. *focus background structure*). U njezinom je sustavu jezgreni akcent uvijek dvotonski, a predjezgreni može biti jednotonski ili dvotonski. Odbacuje postojanje tonskih meta odnosno vodećih tonova prije naglašenog sloga. Uhmann (1991; prema Grice i sur., 2005) granične tonove promatra kao fonološke korelate fraziranja, a visinske naglaske kao fonološke korelate svojstva fokusa (engl. *focus feature*). Visinski naglasci za nju imaju više ili manje razlikovne uloge. Izdvaja četiri bitonalna visinska naglaske koje bilježi tonskim razinama: (H*+L L%) izjave i pitanja s upitnom riječi, (L*+H H%) jesna i da/ne pitanja, (H*+L H%) samo da/ne pitanja te (L*+H L%), samo pitanja s upitnom riječi.

Féry (1993) navodi ista četiri visinska naglaske kao i Uhmann (1991). Féry ipak ne izdvaja inicijalni granični ton, iako nudi opcijski (H%) završni granični ton ako je ton na granici jedinice znatno viši od pratećeg (engl. *trailing tone*) tona jezgrenog akcenta. Detaljno je opisala dva različita tipa *naglaske premosnice* te se time nadovezala na Wunderlichov rad (1988). Glavna razlika između dva tipa *naglaske premosnice* je u kontekstu upotrebe, pri čemu je prvi tip, strukture (H* H*+L), rašireniji od drugog strukture (L*+H H*+L), koji je ograničen na rečenice koje izražavaju komentare (Féry, 1993; prema Grice i sur., 2005).

Osim toga Féry izdvaja i šest različitih jezgrenih kontura te različite kontekste u kojima se mogu pojaviti: kontura strukture (H+L) prenosi značenja izjave, želje, imperativa te pitanja s upitnom riječi (Féry, 1993; prema Grice i sur., 2005). Prema smjeru kretanja tona te značenjima koja pokriva, ovu konturu može se smatrati sličnom silaznoj jezgri kako ju je opisao Škarić (1991).

Druga jezgrena kontura kod Féry strukture je (L*+H), a javlja se u je-pitanjima pitanjima, iskazima nesigurnosti te izražavanju odbijanja. S obzirom na kretanjem tona može je se smatrati i ravnom jezgrom, a i varijacijom uzlazne, što se sa Škarićevom uzlaznom jezgrom može poistovjetiti samo u izražavanju nezavršene tvrdnje.

Treća kontura strukture je (H*+L H%). Ona započinje i završava visokim tonom, a izriče pitanja ili prijetnje, često i oboje odjednom (Féry, 1993; prema Grice i sur. 2005).

Četvrta kontura koju Féry izdvaja strukture je (H+H*+L), a odlikuje je pojavnost u stilu televizijskih reportera. Time ona značenjski odgovara Škarićevoj silazno-uzlaznoj jezgri jer nosi značenje pripovjednog tona (Škarić, 1991), iako se po kretanju tonske konture te dvije

jezgre razlikuju. Ova jezgra može se također prema značenju koje prenosi poistovjetiti s patetičnim lukom (Ivas, 1996).

Peta jezgra je jezgra dozivanja, tonske strukture (H^*+M). Ona počinje visokim naglašenim tonom, a završava srednje visoko, što je i značenjski i kretanjem tona poistovjećuje sa Škarićevom ravnom jezgrom.

Istraživački posebno zanimljiva te nedosljedno klasificirana ostaje šesta jezgrena kontura kod Féry (1993; prema Grice i sur. 2005) Ona je tonske strukture (L^*+H+L), a značenjski se javlja u vrlo ograničenim upotrebama kada govornik podcjenjivački implicira da se ono što sugovornik ističe podrazumijeva do te mjere da je u razgovoru redundantno. Zanimljivo je da Féry smatra da se ista tonska kontura može bilježiti i kao ($L^*+H L\%$), pri čemu bi ona izgubila status samostalne. Istu konturu Féry (1993; prema Grice i sur. 2005) naziva konturom kasnog vrha (njem. *später Gipfel*), u kontekstu čega se ovaj termin razlikuje od Kohlerova termina kasnog vrha jer je Kohler isto značenje pripisao ranom vrhu.

Iz navedenog je prikaza vidljivo da u njemačkom jeziku postoje nedvojbene sličnosti, ali i vrlo naglašene razlike u intonacijskim opisima. Stoga se pod utjecajem autosegmentne-metričke fonologije počelo razvijati nastojanje da se različite škole usuglase, a iz mnoštva razjedinjenih opisa oformi jedan koji bi bio najvećem dijelu korisnika prihvatljiv.

5. TONE AND BREAK INDICES (ToBI) SUSTAV BILJEŽENJA INTONACIJE

Tone and Break Indices (ToBI) sustav za bilježenje intonacije razvijen je u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Temeljen na postavkama autosegmentne metričke fonologije, ovaj sustav donosi mogućnost transkripcije kretanja tonske konture na suprasegmentnoj razini kao što fonetska transkripcija omogućuje transkribiranje segmenata govora.

Njemački jezik odnosno njegov intonacijski sustav opisan je ToBI-sustavom, dok za hrvatski jezik, unatoč pokušaju opisa (Godjevac, 2006), još uvijek nema valjanih podataka. S obzirom da se u ovom radu pristupa kontrastivnoj analizi dvaju intonacijskih sustava, on donosi i prvi samostalni pokušaj transkribiranja intonacijskih jezgara hrvatskog jezika ovim međunarodnim sustavom. Prije toga treba prikazati kako sustav funkcionira na primjeru njemačkog jezika.

5.1. Njemački jezik u Tone and Break Indices sustavu

Njemačka inačica međunarodnog *Tone and Break Indices* sustava nastala je 1995. godine. Nazvana je GToBI, pri čemu početno „G“ označava njemački jezik (prema engl. *German*). Njezini autori su novoutemeljeni način bilježenja intonacije definirali kao „set pravila za bilježenje intonacije u njemačkom jeziku s ciljem da ona bude lako naučljiva, pouzdana te primjenjiva u različitim kontekstima“ (Grice i sur., 2005: 10).

Da bi takav sustav dobro funkcionirao i bio široko prihvaćen, autori su proveli test dosljednosti u bilježenju (Grice i sur., 1996). Jedna od najvažnijih karakteristika GToBI sustava njegova je fleksibilnost postignuta istovremenim bilježenjem na nekoliko razina. Za njemački jezik odabrane su četiri razine, a za svaki pojedini opisani jezik može se odabrati potreban broj (Grice i sur. 1996; 2005; Braun, 2006).

Mogućnost bilježenja kretanja tonske konture pokazat će se ključnom u daljnjem radu jer ona ima veću vrijednost od slušne procjene kretanja tona. Nadalje, sustav se odlikuje međunarodno standardiziranim simbolima ToBI-sustava po uzoru na raniji opis engleskog jezika (MAE-ToBI). Radi se o načinu bilježenja kretanja tonske konture koji nije strogo fonološki orijentiran, a zahvaljujući testu dosljednosti određeno je da sustav mora imati najmanje tri razine, dok se četvrta može i ne mora dodavati ovisno prema potrebama opisa (Grice i sur. 1996).

Razine koje sustav mora sadržavati jesu: razina riječi (sadržava ortografski zapis izgovorene rečenice), razina tona (sadrži visinski naglasak, granični ton i modifikaciju raspona tona s obzirom na njegovu uzlaznost ili silaznost), te treću razinu indeksa loma, koja prikazuje informacije o intenzitetu fraznih granica (engl. *phrase boundary strenght information*). Četvrta, opsijska razina može, između ostalog, prikazivati kretanje osnovnog tona govornika ili koju drugu informaciju.

Već u objavi rezultata testa dosljednosti bilježenja autori sustava upozoravaju da se razine treba međusobno interpretirati na temelju njihove međuzavisnosti i međusobnih odnosa (Grice i sur., 1996).

Šest je osnovnih visinskih naglasaka u njemačkoj inačici ToBI sustava (Grice i sur., 2005). H i L su, kao i u ranijim opisima, visoki i niski tonovi. Je li ton visok ili nizak određuje se s obzirom na raspon govornikova glasa (Grice i sur., 1996). Kao pravilo je određeno da se niskim tonom smatra svaki smješten u donjoj četvrtini raspona, a visokim bilo koji iz gornje tri četvrtine (Grice i sur., 2005).

Šest osnovnih visinskih naglasaka u ToBI sustavu su: H* (visoki), L+H* (uzlazni kasnog vrha), L* (niski), L*+H (tzv. „dolinski naglasak“; engl. *valley accent*), H+L* (silazni s visokog prema niskom dijelu govornikova raspona) te H+H! (silazni s visokog prema srednjem dijelu govornikova raspona). Svaki od tih šest visinskih akcenata mogu se dodatno stupnjevati ako se raspon govornikova glasa na bilo koji način modificira.

Najčešća modifikacija uključuje snižavanje najviše vrijednosti (engl. *top line*) pomičući tonsku visinu H tona prema dolje, što se bilježi kao (!H) (Grice i sur., 2005). Kada započne nova fraza nakon neke modificirane, raspon tona se vraća na izvorne vrijednosti, donosno modifikacija više ne vrijedi.

Unutar GToBI sustava njegovi autori izdvajaju sedam osnovnih jezgrenih kontura (Grice i sur., 2005). Taj se termin može poistovjetiti s pojmovima intonacijske jezgre odnosno nukleusnog segmenta iz opisa hrvatskog jezika. Prva jezgrena kontura u GToBI sustavu je silazna. Postoje jednostavan pad, tonske strukture (H* L-%), koji izražava neutralne tvrdnje te neutralna pitanja s upitnom riječi i pad nakon oštrog podizanja, strukture (L+H* L-%), značenja kontrastivne tvrdnje.

Druga jezgrena kontura GToBI sustava je uzlazno-silazna. Po tonskoj se strukturi ne razlikuje puno od složene silazne (L-+H L-%), no ovdje uzlaznost počinje kasnije u

naglašenom slogu Naglašeni slog u ovoj jezgri zato zvuči visoko, a u silaznoj nisko. U njemačkom jeziku ona prenosi značenje očite činjenice ili sarkastične tvrdnje, a u hrvatskom joj je jeziku najbliža kombinacija uzlazno-silazne modifikacije koju je opisao Ivas (1996). Ostali autori je u hrvatskom jeziku ne uočavaju.

U njemačkom jeziku postoje čak tri inačice uzlazne jezgre. ToBI sustav ih opisuje slijedećim tonskim strukturama: prvu kao (L* H-^H%), a javlja se u da/ne i jesnim pitanjima, drugu kao (L* L-H%) sa značenjima indignacije ili odgovaranja na telefonski poziv te treću ((L+) H*H-^H%), koja se pojavljuje u pitanjima što se nadovezuju na tvrdnje, tzv. ili-pitanja.

Četvrta jezgrena kontura u GToBI sustavu je ravna. Vrlo je malo opisivana, dijelom i zato što neki autori smatraju da se ravno kretanje tona ne može jednoznačno razlikovati od uzlaznosti (Féry, 1993; prema Grice i sur., 2005). GToBI sustav bilježi ravnu jezgru, i to kao (L+H* H-%) ili bez strme uzlaznosti (H*H-%). Značenja koja ova jezgra prenosi su nezavršenost i ritualni izrazi.

Peta, silazno-uzlazna jezgra u njemačkom je sustavu tonske strukture ((L+) H*L- H%) i ima samo jednu značenjsku varijantu, izražavanje ljubaznosti u ponudama.

Šesta jezgrena kontura opisana u GToBI sustavu je jezgra ranog vrha. Dolazi u dvije varijante tonskih struktura (H+!H*) i (H+L*), od kojih prva prenosi značenje utemeljene činjenice, a druga ljubazne zamolbe (Grice i sur., 2005).

Posljednja, sedma jezgrena kontura GToBI sustava za potrebe će ovog rada biti nazvana stilizirano silaznom (engl. *stylised stepdown*) jer ne postoji ekvivalent u hrvatskom jeziku. Njezina tonska struktura ((L+) H*!H-%) otkriva završnu silaznost, ali ne toliko izraženu kao kod silaznih jezgara. Tvorci opisa smatraju je usko vezanom uz tonske konture koje se ostvaruju pri dozivanju (Grice i sur., 2005).

5.2. Usporedba GToBI- sustava i ranijih opisa intonacije u njemačkom jeziku

GToBI sustav proizišao je iz konsenzusa različitih autora te drugačijih shvaćanja pitanja intonacije (Grice i sur., 1996). Zato je potrebno kratko se osvrnuti na odnos tog novonastalog opisa ranije nastalima u okvirima autosegmentne-metričke fonologije.

Uspoređujući opise intonacije u njemačkom jeziku, Braun (2006) upozorava na odnos GToBI sustava prema fenomenu *naglaska premosnice* (njem. *Brückenakzent*). Ona ovu

strukturu proziva „hat pattern“, odnosno cilindrična tonska kontura, koja sadrži dva akcenta uključujući visoke tonove bez niske mete između tih dvaju akcenata. Ranije je spomenuto da je Wunderlich (1988; prema Grice i sur. 2005) *Brückenakzent* opisao tonskom strukturom (H* H L), pri čemu je tematski akcent (H*) standardni, a rematski (L*) karakterizira silaznost tona. Između njih nalazi se plutajuća tonska meta (H).

Féry (1993; prema Grice i sur., 2005) razlikuje čak dva tipa *naglasaka premosnice*, od kojih se jedan široko koristi (H* H* L), a drugi je vezan uz kontekst komentara ili nadopune (L* H H* L). Braun (2006) napominje kako je istu strukturu opisivala još i Grabe (1998) i to tonskom strukturom (H*>H* +L), dok Grice i sur. (2005) ne spominju nikakvu sličnu jezgrenu konturu. Iz ovdje prikazanih različitih opisa proizlazi da je jedina pouzdana karakteristika *naglasaka premosnice* (engl. *bridge accent*, *hat pattern*; njem. *Brückenakzent*) izostanak niske tonske mete između dvaju naglasaka. Sličnosti i razlike u opisima intonacijskog sustava njemačkog jezika prikazane su u tablici 1.

5.3. Hrvatski ili srpsko hrvatski jezik u Tone and Break Indices sustavu

Godjevac (2006) objavljuje opis intonacije hrvatsko-srpskog jezika u ToBI sustavu. Taj opis zbog uključenih jezika dobiva prefiks „SC“ (engl. *Serbo-Croatian*). Autorica već u uvodu članka naglašava da se „ovaj opis bavi opisom srpsko-hrvatskih intonacijskih kontura isključivo u istočnoj varijanti jezika“ (Godjevac, 2006: 146), što znači srpskim, a ne hrvatskim jezikom, iako se govori o jedinstvu ovih dvaju jezika. Zanimljiv je podatak kako ovaj rad, iako objavljen petnaest godina nakon što srpsko-hrvatski jezik prestaje postojati kao službeni, i dalje nijednom riječju srpski ne opisuje kao samostalan jezik odvojen od hrvatskog.

Godjevac takav srpsko-hrvatski opisuje kao jezik visinskog i udarnog naglasnog sustava (engl. *both pitch accent and stress accent language*). Izdvaja tri za jezik tipične tonske konture čije pojavljivanje veže uz pojedini tip rečenice. Silazni ton karakterističan je za izjavne rečenice, dok je za upitne karakterističan uzlazni ton na kraju rečenice. Treća tonska kontura javlja se u dozivanju (engl. *vocative chant*), a karakterizira je srednji pad tona. U opisu ovih triju vrsta intonacijskih kontura nema bitnih razlika od onih opisanih u Gramatici hrvatskog jezika (Barić i sur., 1995: 75).

Velika razlika javlja se sa stajališta intonacijske fonologije, gdje Godjevac (2006) navodi da je preduvjet opisa srpsko-hrvatskog jezika u ToBI sustavu redukcija četiriju standardnih naglasaka (dugouzlazni, dugosilazni, kratkouzlazni i kratkosilazni) na dva: silazni i uzlazni. Zanimljivo je da opis priznaje postojanje četiriju različitih naglasaka, ali njihov broj želi reducirati zbog ekonomičnosti opisa.

Tablica 1. Usporedba GToBI sustava i ostalih autosegmentno metričkih modela u njemačkom jeziku (prema Grice i sur., 2005)

Usporedba GToBI sustava i ostalih A-M modela u njemačkom jeziku					
	Varijanta	Wunderlich	Uhmann	Féry	GToBI
Silazna	1a	H*+L	H*+L L%	H* + L	H* L-%
	1b				L + H* L-%
Uzlazno-silazna (kasni vrh)	2		L*+H L%	L* + H + L	L* + H L-%
Uzlazna	3a	L*H H%	L* + H H%	L* + H	L* (+H) H- ^H%
	3b	L* H%			L* L- H%
	3c				(L+) H*H- ^H%
Ravna	4			L* + H	(L+) H*H- (%)
Silazno-uzlazna	5		H* + L H%	H* + L H%	(L) H* L-H%
Rani vrh	6a			H + H* + L	H + !H* L-%
	6b	%H L * L			H + L* L-%
Stilizirano silazna	7			H* + M	(L+) H* !H- %
Ukupno jezgara		4	4	7	7

Predloženo je da se silazni naglasak u SCToBI opisu bilježi kao (H*+L), pri čemu bi H bio „glavni ton“ (engl. *starring tone*), a L „prateći ton“ (engl. *trailing tone*). Kod uzlaznog naglasaka strukture (L*+H), vodeći i prateći ton samo bi zamijenili uloge.

Godjevac (2006) predlaže sustav koji kao glavni cilj ima precizno simbolima opisati kretanja tonskih kontura različitih diskursa; od čitanog teksta do spontanog govora. Autorica naglašava da sustav u trenutku objavljivanja još uvijek nije testiran i spreman za upotrebu, ali da će, jednom kada on bude gotov, moći precizno bilježiti i druge dijalekte srpsko-hrvatskog jezika te ponuditi okvire za međudijalektalne usporedbe intonacijskih kontura.

Budući da do danas SCToBI sustav nije ušao u upotrebu, a ni njegova autorica kasnije ništa na temu samog opisa nije objavila, može se samo nagađati o krajnjem rezultatu i mogućim primjenama opisa. S obzirom na ponuđeni inventar oznaka i bilježenja tonskih kontura, može se pretpostaviti da je sustav bio zamišljen tako da bi u svojoj završenoj verziji uistinu i mogao posebno opisati razlike srpskog i hrvatskog jezika zasebno. Međutim, za to bi bilo potrebno poznavati dotadašnje opise hrvatskog intonacijskog sustava. Usprkos tome što su sva tri ovdje spomenuta opisa hrvatskih intonacijskih jezgara (Nakić, 1981; Škarić, 1991; Ivas, 1996) bila objavljena nekoliko godina prije predstavljanja SCToBI sustava (Godjevac, 2006), nijedan od njih nije naveden u popisu referencija

Zbog svega navedenog jasno je stajalište ovog diplomskog rada da se opis koji nudi Godjevac (2006) ne može u potpunosti preslikati na bilježenje kretanja intonacijskih kontura u hrvatskom jeziku. Iako je prijedlog sustava SCToBI bogat prijedlozima i rješenjima za bilježenje, izostavljanje teorijske podloge iz hrvatskog jezika čini ga neosjetljivim na posebnosti hrvatskog naglasnog sustava opisanima u ranije prikazanim sustavima.

6. ISTRAŽIVAČKO PITANJE I HIPOTEZA

Nakon analize postojećih opisa intonacijskih sustava hrvatskog i njemačkog jezika slijedi prikaz istraživanja provedenog usporedbom intonacijskih obrazaca jezgrenog tona kod izvornih govornika hrvatskog jezika kojima je njemački strani jezik te izvornih govornika njemačkog jezika.

Slijedeći navode već provedenih istraživanja i objavljenih radova (Dieling i Hirschfeld, 2000; Rogić, 2017) da se poučavanju izgovora u nastavi njemačkog kao stranog jezika ne posvećuje jednaka količina vremena kao poučavanju gramatike ili leksika, pa su tako i izgovorne kompetencije slabije od onih na području sintakse, morfologije ili širine vokabulara, ovdje se prikazuje istraživanje u kojem je provedena usporedba intonacijskih obrazaca izvornih govornika hrvatskog jezika, studenata germanistike na Sveučilištu u Zagrebu i izvornih govornika njemačkog jezika, studenata Ludwig Maximilian Universität u Münchenu.

Istraživačko pitanje na koje ovo istraživanje želi odgovoriti tiče se razlike u intonacijskim sustavima hrvatskog i njemačkog jezika, postoji li ona i kako se očituje? Budući da u istraživanju sudjeluju izvorni govornici njemačkog jezika kao kontrolna te izvorni govornici hrvatskog koji njemački jezik uče kao strani kao testna skupina, prva je hipoteza ovog istraživanja da će se intonacijski obrasci izvornih govornika njemačkog jezika razlikovati od intonacijskih obrazaca govornika kojima je njemački strani jezik. Druga hipoteza temelji se na pretpostavci da će studenti diplomskog studija u intonacijskim obrascima koje ostvaruju u njemačkom jeziku biti bliži izvornim govornicima njemačkog od studenata preddiplomskog studija, što bi značilo da su studenti koji se duže vrijeme bave njemačkim jezikom više napredovali na području intonacije od onih koji studiraju vremenski kraće.

7. METODA

U ovom istraživanju korištene su zvučne snimke materijala na hrvatskom i njemačkom jeziku². Rečenice u prvom zadatku na hrvatskom jeziku preuzete su iz Pletikos Olof, Vlašić Duić, i Martinović, (2016), dok su zadaci 2, 3 i 4 sastavljeni za potrebe ovog rada. Popis rečenica koje su čitali ispitanici nalazi se u prilogu 1. Dio materijala na njemačkom jeziku preveden je s hrvatskog, pazeći da pritom značenjski i ritmički bude posve ili što je više moguće sličan originalu.

7.1. Ispitni materijal

Snimljeni su izvorni govornici hrvatskog i njemačkog jezika koji su čitali testni materijal. Testni materijal činile su izjavne rečenice te upitne rečenice s upitnom riječi i bez upitne riječi. Rečenice u hrvatskome i njemačkome podudarale su se u sadržaju i ritmu, koliko je to najviše bilo moguće, primjerice upitna rečenica: Ideš u kino? / Gehst du ins Kino?; izjavna rečenica: Za učenje je potrebna metoda. / Zum Lernen braucht man eine Methode. Testni je materijal za ovo istraživanje oblikovan bez utjecaja šireg konteksta, što znači da nijedna rečenica nije svojim sadržajem proizlazila iz prethodne.

7.2. Ispitanici

Snimljeno je ukupno 32 ispitanika, od čega 22 izvornih govornika hrvatskog jezika, studenata njemačkog jezika i književnosti na Odsjeku za germanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, od kojih je u trenutku snimanja 11 bilo studenata prve godine preddiplomskog, a 11 prve godine diplomskog studija. Kod studenata preddiplomskog studija bilo je 6 ženskih, a 5 muških ispitanika prosječne dobi 18,7 godina uz standardnu devijaciju od 0,46. Prosječna dob u kojoj su počeli usvajati njemački jezik kod njih je 4,09 uz standardnu devijaciju od 3,64 godine koja proizlazi iz činjenice da su tri ispitanika navela kako su rođeni u Njemačkoj te da jezik usvajaju od rođenja. Prosječno su njemački jezik u školi počeli učiti s 10 godina. Ispitanici s diplomske razine studija (8 ženskih i 3 muška) u trenutku su snimanja prosječno imali 22 godine uz standardnu devijaciju od 1,18 god. Prosječna dob početka usvajanja njemačkog jezika im iznosi 6,45 godina uz standardnu devijaciju od 4,05 god, a u školi su ga počeli učiti u dobi od 9,8 godina uz standardnu

² Isti testni materijal činio je i korpus istraživanja Maligeca i sur. (2016). Dio zvučnih snimki tada je analiziran, a rezultati prikazani su na Devetom znanstvenom skupu s međunarodnim sudjelovanjem Istraživanja govora u Zagrebu u prosincu 2016. godine.

devijaciju od 1,99 god. Nitko od studenata diplomskog studija nije naveo da je rođen u zemlji njemačkog govornog područja niti da njemački jezik usvaja od rođenja. Najveći dio ispitanika u obje podskupine (preddiplomska i diplomatska razina studija) naveo je kako je njemački jezik počeo usvajati u djetinjstvu gledajući dječje programe i emisije.

Također, snimljeno je i 10 izvornih govornika njemačkog jezika, studenata Ludwig-Maximilian-Universität u Münchenu, Savezna Republika Njemačka. Sudjelovalo je sedam ženskih i tri muška ispitanika. Njihova je prosječna dob 22,17 uz standardnu devijaciju od 3,38 godina, što proizlazi iz činjenice da kod izvornih govornika njemačkog jezika nije bilo važno koju razinu studija pohađaju. Isto tako, nije u obzir uzeto iz kojeg dijela Savezne Republike Njemačke ovi ispitanici dolaze.

Izvorni govornici hrvatskog jezika čitali su rečenice na oba jezika, dok su izvorni govornici njemačkog čitali samo rečenice na njemačkom jeziku. Svi ispitanici prije snimanja potpisali su pristanak na sudjelovanje u istraživanju te su dobili identične upute provoditelja istraživanja.

7.3. Snimanje

Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu snimljeni su u studiju za akustička snimanja Odsjeka za fonetiku. Prije snimanja dobili su upute da rečenice čitaju izdvojeno pazeći na razliku izjavnih i upitnih rečenica. Zvuk je snimljen u programu *Adobe Audition* koristeći mikrofonski AKG C414B-ULS, dok je jačina ulaza regulirana zvučnom karticom RME Fireface UFX spojenom na osobno računalo. Frekvencija uzorkovanja bila je 44 100 Hz. Zvučne snimke pripremljene su za analizu na način da je svaka snimljena rečenica za pojedinog govornika pohranjena kao zasebna datoteka. Izvorni govornici njemačkog jezika snimljeni su u govornom laboratoriju Sveučilišta LMU u Münchenu u približno jednakim uvjetima, koristeći opremu kojom tamošnji laboratorij raspolaže.

7.4. Analiza i prikaz rezultata

Ukupni korpus sadržavao je 2602 snimljene rečenice u oba ispitivana jezika, od čega je 446 snimki pripadalo izvornim govornicima njemačkog jezika, dok su izvorni govornici hrvatskog ukupno snimili 1056 izjavnih rečenica (po 528 na svakom jeziku) 352 upitne rečenice s upitnom riječi (po 176 na hrvatskom i njemačkom jeziku) te 748 upitnih rečenica bez upitne riječi (po 374 na hrvatskom i njemačkom jeziku). Kako bi se rečenična intonacija mogla analizirati u tri tipova rečenica, određene su tri kategorije: izjavne rečenice, upitne rečenice s upitnom riječi te upitne rečenice bez upitne riječi. Prvi dio analize bio je slušna procjena tonske konture rečenica uz bilježenje kretanja jezgrenog tona.

Drugi dio bila je akustička analiza kretanja jezgrenog tona u primjerima računalnim programom *Praat* (Boersma i Weenink, 2013) te grafički prikaz kretanja tona u *Praat Picture-u*. Na temelju slušne procjene i grafičkog prikaza anotiran je korpus te su izvedeni zaključci o sličnostima i razlikama hrvatske i njemačke intonacije u materinskom jeziku, te što se događa u istim rečeničnim konstrukcijama kada hrvatski govornici govore njemački kao strani jezik. Posebna pozornost potom je posvećena usporedbi intonacijskih obrazaca hrvatskih govornika u njemačkom jeziku s obzirom na to jesu li studenti preddiplomskog ili diplomskog studija.

8. REZULTATI I RASPRAVA

U ovom se diplomskom radu analiziralo isključivo kretanje tona u intonacijskoj jezgri, njegova silaznost, uzlaznost, inverznost ili ravno kretanje tona u njima. Intonacijska jezgra se definira kao „najizrazitiji i najrazlikovniji dio intonacijske jedinice“ (Škarić, 2007: 137). Iako se kretanje tona može analizirati i unutar intonacijske fraze kao jedinice veće od intonacijske jezgre (Škarić, 2007), kretanje tona u intonacijskim frazama u ovom se radu nije analiziralo. U daljnjim poglavljima bit će riječi o silaznoj, uzlaznoj ili inverznoj intonaciji, pri čemu se uvijek misli na kretanje tonske konture u intonacijskoj jezgri, a ne u cjelovitoj intonacijskoj jedinici.

Rezultati istraživanja prikazani su u kategorijama izvornih govornika njemačkog jezika (kontrolna skupina) te izvornih govornika hrvatskog jezika koji njemački govore kao strani jezik (testna skupina). Svaka od tih dvaju kategorija podijeljena je u tri potkategorije (izjavne rečenice, upitne rečenice s upitnom riječi i upitne rečenice bez upitne riječi) kako bi se rezultati u raspravi mogli međusobno usporediti. Dodatno, dvije kategorije ispitanika kojima je materinski jezik hrvatski, a njemački strani, bit će podijeljene na studente preddiplomskog i studente diplomskog studija, kako bi se mogle usporediti razlike u rezultatima s obzirom na razinu studija. Razlike u rezultatima studenata preddiplomskog i diplomskog studija s obzirom na tip rečenica prikazane su u tablici 2, a ista prikazuje i rezultate izvornih govornika njemačkog jezika, također za sva tri tipa analiziranih rečenica.

Prvo potpoglavlje dijela o rezultatima i raspravi donosi rezultate obaju skupina ispitanika u izjavnim rečenicama u hrvatskom kao materinskom te njemačkom kao materinskom i kao stranom jeziku. Rezultati će kod izvornih govornika hrvatskog biti posebno prikazani s obzirom na to radi li se o studentima preddiplomskog (PD) ili diplomskog studija (D). Drugo potpoglavlje na isti će način prikazati rezultate u upitnim rečenicama s upitnom riječi, a treće u upitnim rečenicama bez upitne riječi na oba jezika.

Ovakav način prezentacije rezultata odabran je upravo zbog potrebe usporedbe rezultata između pojedinih grupa ispitanika te kategorija zadataka. Prikaz rezultata slijedi redoslijed ispitivanja (prvo zadaci na materinskom, a onda na stranom jeziku) te dopušta da se na osnovi rezultata iz materinskog jezika oblikuju očekivanja rezultata u njemačkom kao stranom jeziku. Nakon prikaza rezultata unutar svakog potpoglavlja slijedi rasprava na osnovi koje će se izvesti zaključak o hipotezi istraživanja.

Tablica 2. Kretanje jezgrenih tonova kod izvornih govornika hrvatskog jezika koji njemački jezik uče kao strani u pojedinom tipu rečenica s obzirom na razinu studija koju pohađaju u usporedbi s rezultatima kontrolne skupine izvornih govornika njemačkog jezika

RAZINA HR_L1 / HR_L1_NJ_L2	PREDDIPLOMSKI		DIPLOMSKI		KONTROLNI NJEMAČKI L1
	HRVATSKI	NJEMAČKI	HRVATSKI	NJEMAČKI	
Izjavne rečenice N= 266	266/266 – silazni ton	265/266 – silazni ton 1/266 – uzlazni ton	260/266 – silazni ton 6/266 – uzlazni ton	265/266 – silazni ton 1/266 – uzlazni ton	240/240 – silazni ton
Upitne rečenice s upitnom riječi N=88	88/88 – silazni ton	85/87 – silazni ton 2/87 – uzlazni ton	82/87 – silazni ton 3/87 – uzlazni ton 2/87 – inverzni ton	85/88 – silazni ton 3/88 – uzlazni ton	40/40 – silazni ton
Upitne rečenice bez upitne riječi N=187	75/187 – silazni ton 86/187 – inverzni ton 25/187- uzlazni ton 1/187 – ravni ton	57/187 – silazni ton 79/187 – inverzni ton 50/187 – uzlazni ton 1/187- ravni ton	57/187 – silazni ton 85/187 – inverzni ton 45/187 – uzlazni ton	55/187 – silazni ton 66/187 – inverzni ton 64/187 – uzlazni ton 1/187 – ravni ton 1/187 - neupotrebljiva	156/166 – uzlazni ton 10/156 – silazni ton
N (total)	541	541	541	541	446

8.1. Izjavne rečenice

Studenti preddiplomskog studija s materinskim jezikom hrvatskim (HR_L1_PD) sve su analizirane izjavne rečenice na hrvatskom jeziku izgovorili očekivano silaznim kretanjem tona u jezgri, ukupno 266 primjera. U testnom zadatku s izjavnim rečenicama na hrvatskom jeziku studenti diplomskog studija (HR_L1_D) većinu su primjera izgovorili silaznim kretanjem tona³ (260 primjera). Odstupanja je bilo u preostalih 6 primjera koji su izgovoreni uzlaznim kretanjem tona.

Ispitanici kojima je materinski jezik njemački u ovom su istraživanju korišteni kao kontrolna skupina i referentna grupa studentima različitih razina studija kojima je njemački strani jezik. Prema očekivanju, u zadatku s izjavnim rečenicama izvorni su govornici njemačkog jezika sve primjere izgovorili očekivanim silaznim kretanjem tona. Ukupno je bilo 240 izjavnih rečenica, odnosno 24 po ispitaniku.

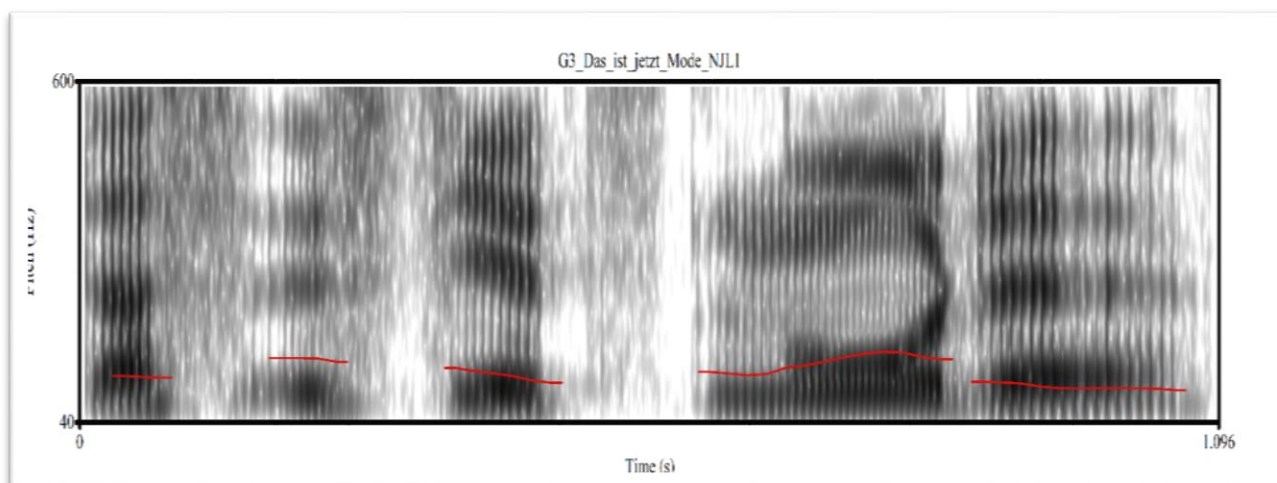
Kada su analizirani rezultati izvornih govornika hrvatskog jezika gdje su oni promatrani kao strani govornici njemačkog jezika, studenti preddiplomskog studija (HR_L1_NJ_L2_PD) u zadatku su izjavne rečenice u 265 od 266 primjera izgovarali očekivanim silaznim kretanjem tona, dok je jedan preostali primjer imao neočekivano uzlazno kretanje tona. Kod studenata diplomskog studija (HR_L1_NJ_L2_D) analiza otkriva rezultate jednake onima kod studenata preddiplomskog studija (265/266 silaznih kretanja tona u jezgri te jedan uzlazni ton). Također, studenti diplomskog studija pokazali su dosljednije rezultate nego u materinskom hrvatskom jeziku.

Pokazalo se da je najmanje odstupanja u rezultatima bilo u zadacima izjavnih rečenica. Točnost se u oba jezika za sve skupine ispitanika kretala između 97 i 100 posto, pri čemu su jedina primjetna odstupanja bila kod studenata diplomskog studija u zadatku na hrvatskom jeziku. Tako visok postotak točnosti očekivan je s obzirom na raniju kontrastivnu analizu značenja pojedinih intonacija u hrvatskom i njemačkom jeziku, iz koje proizlazi da se značenja silazne intonacije u hrvatskom i njemačkom jeziku ne razlikuju. Začuduje podatak da se od ukupno osam odstupanja od očekivanog silaznog kretanja jezgrenog tona u izjavnim rečenicama u oba jezika kod izvornih govornika hrvatskog čak šest pojavilo u hrvatskom jeziku, a dva u njemačkom kao stranom jeziku. Međutim, analizom je utvrđeno da se sva odstupanja u hrvatskom jeziku pojavljuju kod istog ispitanika s diplomske razine studija germanistike, i to na uzastopnim primjerima u materijalu. Propusti se mogu pripisati manjku

³ Kao što je ranije naznačeno u poglavlju o rezultatima, uvijek se govori o kretanju tona u intonacijskoj jezgri.

koncentracije kod snimanja jer u kasnijim primjerima s istim tipovima rečenica ispitanik greške nije ponovio.

Osim jednakog značenja silazne intonacije u hrvatskom i njemačkom jeziku kao mogući razlog vrlo visokog udjela očekivanih kretanja tona mogu se navesti i zadaci za vježbu koje su ispitanici pročitali i snimili, ali koji nisu ušli u analizu. Po tri izjavne rečenice na hrvatskom i njemačkom jeziku na testnom su materijalu označene kao zadaci za vježbu te su ih ispitanici čitali kao svojevrсно privikavanje. Isti postupak uvježbavanje ponovljen je i kod obaju tipova upitnih rečenica na oba jezika. Svim izvornim govornicima hrvatskog jezika sudjelovanje u ovom istraživanju bilo je prvi susret sa studijem za akustička snimanja i uvjetima u njemu. Slika 1 prikazuje izjavnu rečenicu na njemačkom jeziku izgovorenu silaznom intonacijom. Rečenicu je izgovorio izvorni govornik njemačkog jezika.

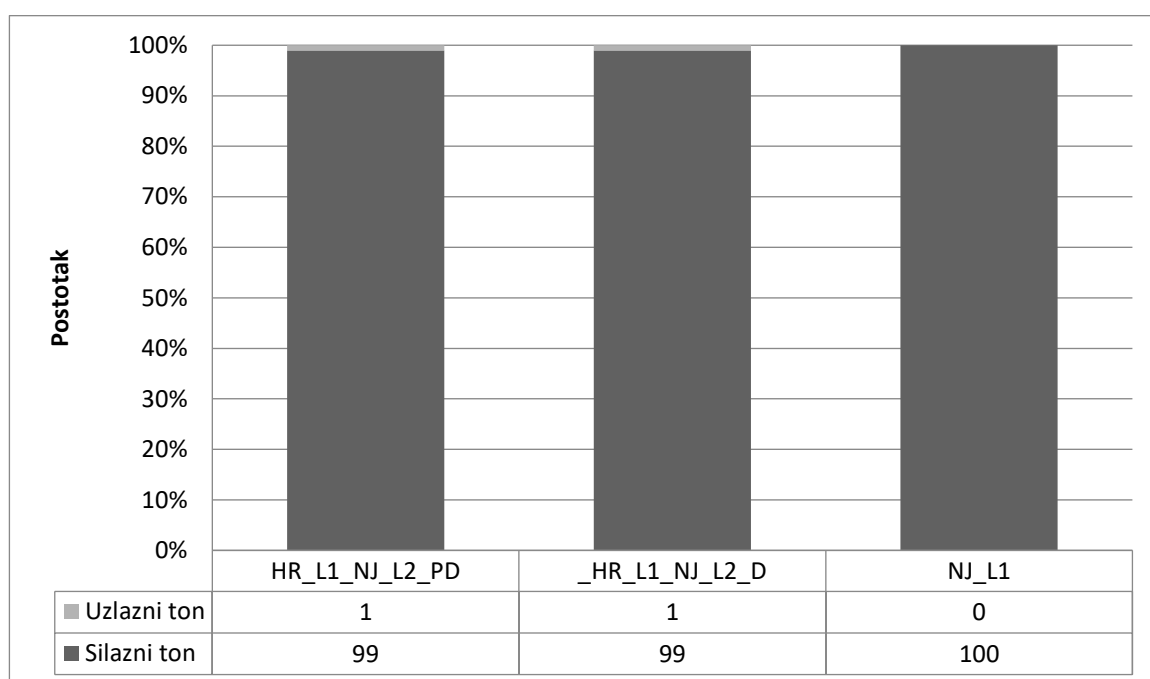
Slika 1. Prikaz silaznog kretanja tona u rečenici „Das ist jetzt Mode“ (To je sada u modi.) na njemačkom jeziku.

Zanimljivo je, iako nije primana tema ovog rada, promatrati i izgovor na segmentnoj razini između dvije podskupine ispitanika kojima je njemački strani jezik. U zadatku s izjavnim rečenicama češće su se javljali problemi u izgovoru kod studenata preddiplomskog studija. Njihove poteškoće mogu se dijelom povezati s nepoznavanjem jezičnog materijala od kojih je bio sastavljen testni materijal, a dijelom i s nepoznavanjem ili nepridržavanjem izgovornih pravila njemačkog jezika. Najčešća pogreška kod studenata preddiplomskog studija bila je izgovor riječi *Besen* (njem. metla) kao „*Bessen*“, dakle zamjena dugog i naglašenog vokala /e/ kratkom i nenaglašenim, čime je izgovorena pseudoriječ koja u

njemačkom jeziku ne postoji. Kod jednog je govornika (G8) primijećeno i često dodavanje prijeglasa⁴ (njem. *Umlaut*) u situaciji kada je on nepotreban, primjerice riječ „Methode“ je izgovorena kao „*Methöde*“, a „Mode“ kao „*Möde*“, što znači da je ispitanik proveo regresivnu asimilaciju vokala, iako to nije bilo potrebno ni gramatički ispravno. Ovakav izgovor začuđuje tim više što se prijeglas u njemačkom jeziku uvijek ortografski bilježi kao (*ü*), a to u ispitnom zadatku nije bilo slučaj.

S druge strane, izvorni govornici njemačkog jezika nemaju nijedno zabilježeno odstupanje od očekivanog silaznog tona u svim primjerima izjavnih rečenica, a nisu primijećena ni odstupanja na razini izgovora pojedinih fonema ili njihovih kombinacija.

Slika 2. prikazuje postotne udjele silaznog i uzlaznog tona u izjavnim rečenicama na njemačkom jeziku usporedno kod studenata preddiplomskog i diplomskog studija te izvornih govornika njemačkog jezika.

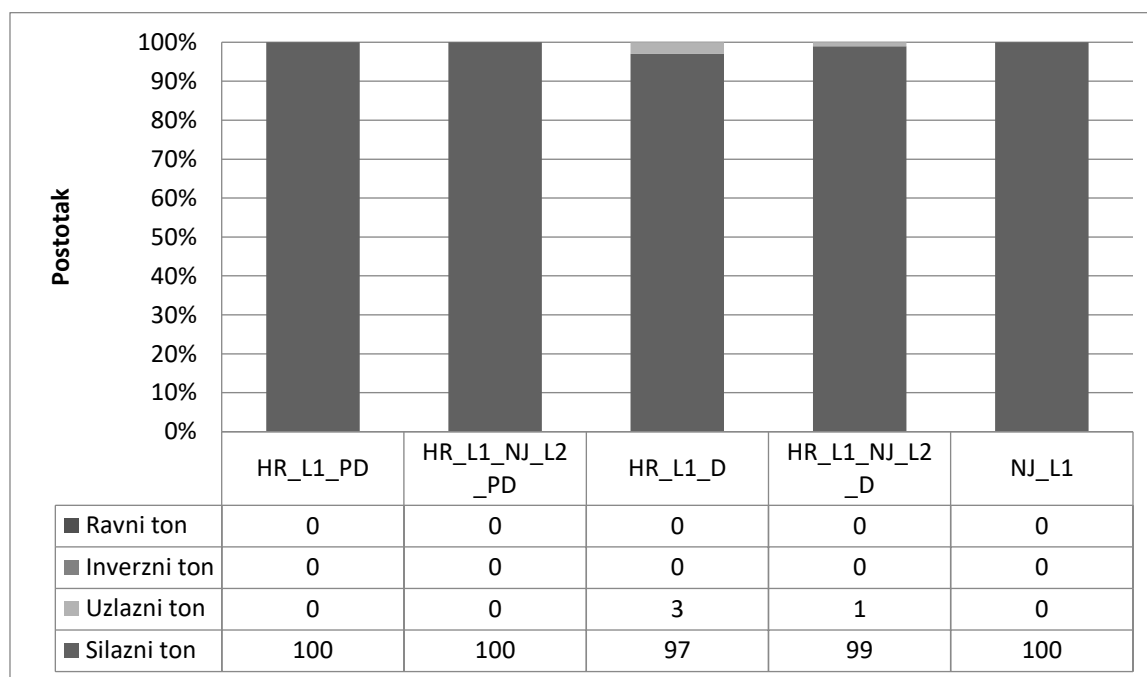

Šlika 2. Zastupljenost jezgrenog tona u izjavnim rečenicama na njemačkom jeziku

Slika 3 grafički prikazuje usporedbu zastupljenosti jezgrenih tonova kod dvije podskupine izvornih govornika hrvatskog jezika kojima je njemački strani u izjavnim rečenicama na oba jezika. Iz prikaza je vidljivo da su, za razliku od izvornih govornika njemačkog, izvorni govornici hrvatskog imali odstupanja od očekivanog tona i u svom

⁴ Hrvatska enciklopedija: natuknica „prijeglas“: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50337> Pristup: 8. 3. 2018.

materinskom jeziku, i to, kako je naznačeno u tablici s rezultatima (tablica 2), samo studenti diplomske razine studija. Oznaka (HR_L1_NJ_L2) označava da se izvorne govornike hrvatskog ovdje promatralo kao strane govornike njemačkog jezika, iako su to isti ispitanici. Nastavci (PD) i (D) odnose se na razinu studija koju ispitanici pohađaju (preddiplomski ili diplomski), a oznaka (NJ_L1) označava izvorne govornike njemačkog jezika, odnosno kontrolnu skupinu. Iste oznake koriste se i u ostalim grafičkim prikazima u ovom poglavlju.

Slika 3. Zastupljenost jezgrenog tona u izjavnim rečenicama na hrvatskom i njemačkom jeziku kod izvornih govornika hrvatskog jezika koji njemački jezik govore kao strani s obzirom na razinu studija

Na slici 3 oznaka (HR_L1) označava skupinu ispitanika izvornih govornika hrvatskog jezika, dok su ostale oznake jednakog značenja kako je opisano ispod slike 2.

8.2. Upitne rečenice s upitnom riječi

U potkategoriji upitnih rečenica s upitnom riječi u testnom je zadatku bilo po osam primjera za oba ispitivana jezika, ukupno 88 snimljena slučaja za hrvatski kao materinski i 88 za njemački kao strani jezik. U hrvatskom kao materinskom jeziku u svih 88 slučajeva studenti preddiplomskog studija pitanja ostvaruju očekivanim silaznim kretanjem tona. S druge strane, u zadatku iste potkategorije studenti diplomskog studija imali su različite rezultate. U primjerima na hrvatskom jeziku, njih također ukupno 88, očekivani silazni ton pojavio se u 82 slučaja, u 3 slučaja ton je uzlaznog, a u 2 inverznog kretanja, što nije bilo očekivano prije analize. Jedan primjer odbačen je kao neupotrebljiv.

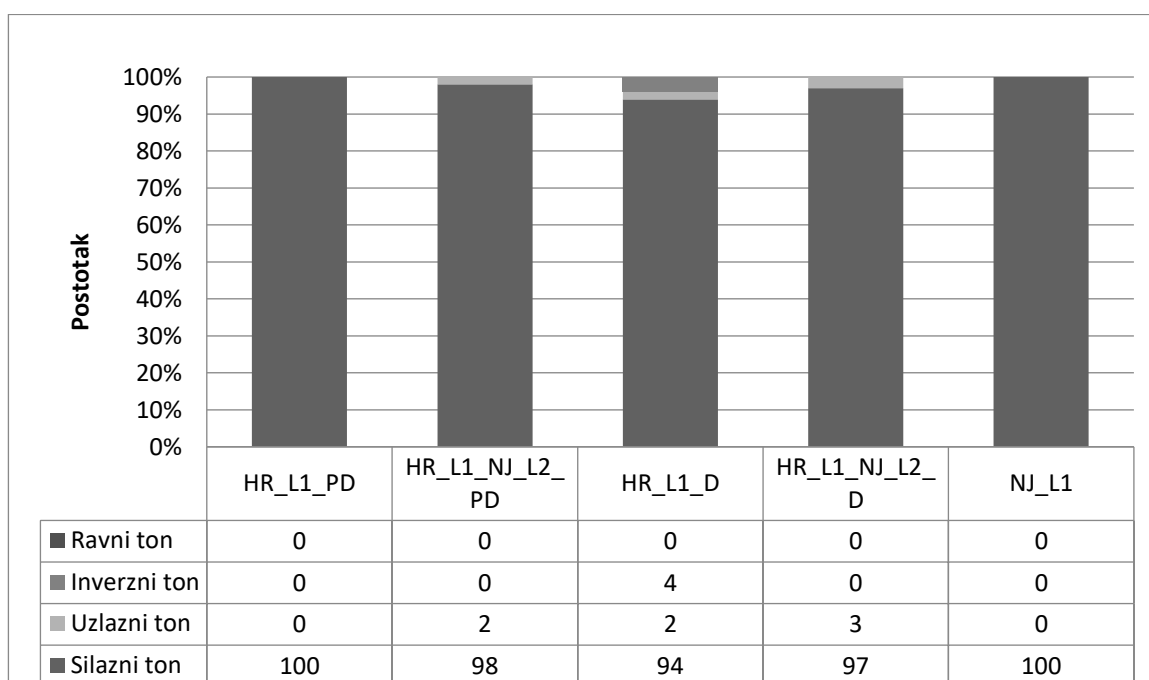
U upitnim rečenicama s upitnom riječi izvorni govornici njemačkog jezika (NJ_L1) sve su primjere, njih ukupno 40, izgovorili silaznim kretanjem tona, što je također bilo za očekivati.

U zadatku s upitnim rečenicama s upitnom riječi kada se izvorne govornike hrvatskog promatra kao govornike njemačkog kao stranog jezika u podskupini studenata preddiplomskog studija jezgreni ton u rečenicama na hrvatskom jeziku ima očekivano silazno kretanje tona ima u svih 88 primjera. U zadatku potkategorije upitnih rečenica s upitnom riječi studenti diplomskog studija nemaju tako imaju ponešto različite rezultate od studenata preddiplomskog studija. Kod njih se očekivano silazno kretanje tona pojavilo u 82 od 87 primjera, tri su primjera inverznog, a 2 uzlaznog kretanja jezgrenog tona. Jedan je primjer izostavljen iz analize.

U primjerima na njemačkom jeziku izvorni govornici hrvatskog na preddiplomskom su studiju ostvarili 85 od 87 očekivanih silaznih kretanja tonova te 2 uzlazna, dok su studenti diplomskog studija 85 silaznih i 3 uzlazna kretanja jezgrenog tona. Kod studenata preddiplomskog studija jedan je primjer izostavljen iz analize. Iz rezultata je vidljivo da ne postoji bitnija razlika između rezultata na hrvatskom i njemačkom jeziku, iako se u ovoj potkategoriji materijala u njemačkom jeziku nije pojavila nijedna inverzna jezgra.

Kod upitnih rečenica s upitom riječi vidljiva su prva odstupanja unutar dviju podskupina izvornih govornika hrvatskog jezika koje su određene s obzirom na razinu studija. U ispitnom zadatku na hrvatskom jeziku studenti preddiplomskog studija su svih 88 testnih primjera rečenica izgovorili očekivanim silaznim kretanjem tona. U istom zadatku studenti diplomskog studija napravili su pet odstupanja, i to tri u vidu uzlaznog i dva u vidu inverznog kretanja tona. Treba naglasiti da su dva od tri uzlaznih ostvarenja te oba inverzna bila na

uzastopnim primjerima kod istih govornika, te da je govornik, koji je očekivane silazne tonove izgovorio inverzno, inverzne jezgre koristio u gotovo svim upitnim rečenicama, i onima bez upitne riječi. Taj ispitanik u zadatku s upitnim rečenicama bez upitne riječi nije ostvario nijednu uzlaznu jezgu. Slika 4 prikazuje postotni udio pojavljivanja pojedinih jezgrenih tonova u upitnim rečenicama s upitnom riječi kod izvornih govornika hrvatskog koji njemački govore kao strani jezik usporedbi s kontrolnom skupinom, odnosno izvornim govornicima njemačkog.

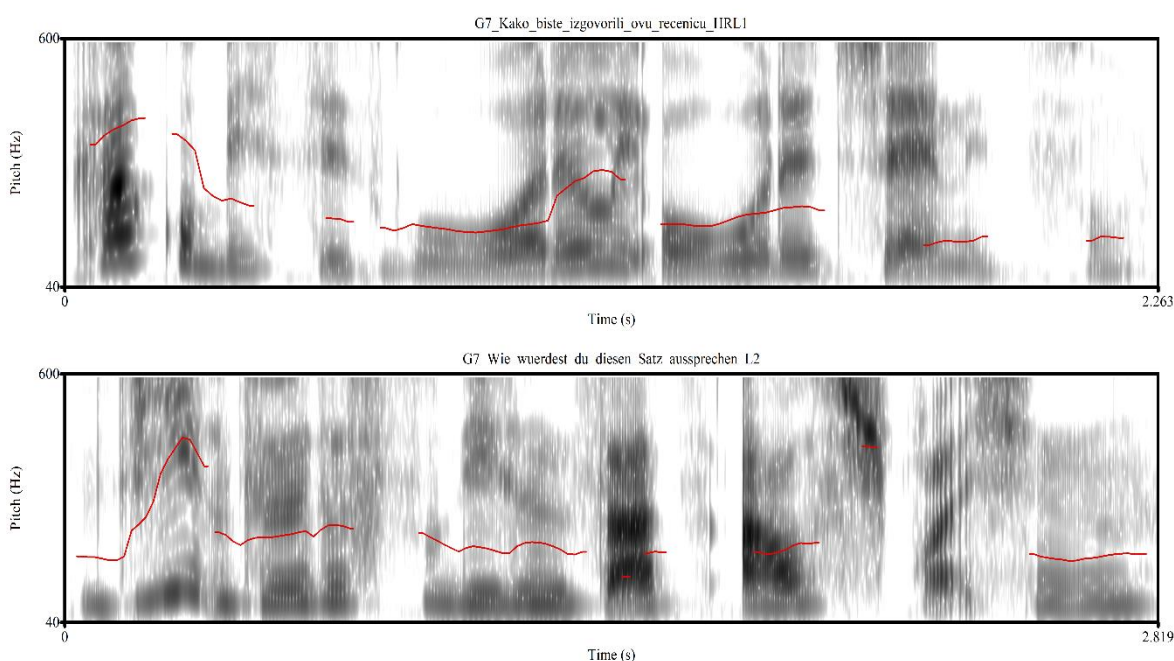
Slika 4. Zastupljenost jezgrenih tonova u upitnim rečenicama s upitnom riječi na hrvatskom i njemačkom jeziku kod izvornih govornika hrvatskog s obzirom na razinu studija u usporedbi s izvornim govornicima njemačkog

Prema prikazanim se rezultatima može zaključiti da ne postoji razlika između hrvatskog kao materinskog i njemačkog kao materinskog jezika u upitnim rečenicama s upitnom riječi, isto kao što je to slučaj i za izjavne rečenice

Što se tiče dijela zadatka na njemačkom, studentima preddiplomskog i diplomskog studija stranom jeziku, može se reći da ni ovdje nije pronađena gotovo nikakva razlika između dvije razine studija. U ovom zadatku studenti preddiplomskog studija su od 87 mogućih ostvarili 85 silaznih kretanja tona, dok su preostala dva bila uzlazna. Isto tako, studenti diplomskog studija imali su 85 od 88 primjera sa silaznim kretanjem tona, a preostala tri s

uzlaznim. K tomu, sva tri primjera uzlaznog kretanja tona pripadaju istom ispitaniku, što upućuje na njegovo nabranje pri čitanju testnog materijala. Ne može se zato tvrditi da je ijedan dio skupine izvornih govornika hrvatskog jezika rečenice na njemačkom jeziku ostvario bolje od druge ili bliže izvornim govornicima.

Zanimljivo je u analizi bilo promatrati raspored odstupanja u odnosu na materijal. I u ovoj su se potkategoriji materijala, kao i kod izjavnih rečenica, ona malobrojna zabilježena odstupanja od očekivanog silaznog kretanja jezgrenog tona pojavila u prvih nekoliko rečenica koje su ispitanici čitali. Kako su čitali dalje, u zadacima se više nisu pojavljivala odstupanja, pa se može zaključiti o utjecaju efekta uvježbanosti koji je nastupio nakon čitanja početnih primjera, a zasigurno je tome doprinijelo i nekoliko rečenica pročitanih za vježbu prije početka snimanja.

Slika 5. Usporedni prikaz silaznog kretanja tona u upitnoj rečenici na hrvatskom i njemačkom jeziku kod istog govornika. Gore: hrvatski jezik, dolje: njemački jezik.

Svaki sudionik⁵ istraživanja snimajući je proveo u prosjeku 10 minuta, što je, s obzirom na strukturu ispitnog materijala, mnogo vremena. Utjecaj efekta uvježbanosti nije se mogao izbjeći jer su sudionici već i prije kraja prvog zadatka (zadatka za vježbu koji nije ušao

⁵ Ovdje se misli i na ispitanice i na ispitanike.

u analizu) na temelju materijala koji čitaju mogli zaključiti da se radi o trima tipovima rečenica, koje se značenjski u oba ispitivana jezika razlikuju što je manje moguće.

Osim toga, i u ovom tipu zadataka treba na umu imati značenja silazne intonacije u hrvatskom i njemačkom jeziku, kao što je opisano u kontrastivnoj analizi u četvrtom poglavlju. Budući da se silazna intonacija očekuje u ovakvim pitanjima u oba ispitivana jezika, vrlo mali broj odstupanja i mala razlika između studenata preddiplomskog i diplomskog studija mogu se samo djelomično povezati s kompetencijom u stranom jeziku, a velikim dijelom i sa znanjima iz materinskog jezika. Drugim riječima, čak i da neizvorni govornici njemačkog nisu znali da u pitanjima s upitnom riječi u njemačkom jeziku rečenični ton mora imati silazno kretanje, vrlo je vjerojatno da bi oni takvu rečenicu izgovorili silaznim tonom jer tako čine i u svom materinskom jeziku.

Sukladno očekivanjima, izvorni su govornici njemačkog jezika sve primjere upitnih rečenica koje su započinjale s upitnom riječi u oba ispitna zadatka izgovorili očekivanim silaznim kretanjem tona.

8.3. Upitne rečenice bez upitne riječi

Najveću raznolikost rezultata pokazala je potkategorija upitnih rečenica bez upitne riječi, i to kod obje skupine ispitanika, kada je njemački promatran kao materinski ili kao strani jezik te kada se radilo o zadatku na hrvatskom kao materinskom jeziku. Razlog je tomu taj što se u ovom tipu rečenica u hrvatskom jeziku može očekivati čak tri tipa intonacijske jezgre: silaznu, uzlaznu te inverznu jezgru (Škarić, 1991: 310-312), a u njemačkom jeziku ponajprije uzlaznu, premda postoji i mogućnost pojavljivanja silazne jezgre (Gehrmann, 1994: 56-57). Za hrvatski jezik Škarić (1991) ne navodi koja će se od navedenih jezgara pojaviti najčešće te kakav će njihov čestotni poredak biti.

Studenti preddiplomskog studija su, od ukupno 187 primjera na hrvatskom jeziku, 86 puta ostvarili inverzno kretanje tona u jezgri (46% od ukupnog broja analiziranih primjera), 75 puta silazno kretanje tona (41%), dok je uzlazno kretanje tona pronađeno u tek 25 primjera odnosno 13% rezultata. Treba spomenuti da je u jednom primjeru utvrđena ravna intonacijska jezgra (1%).

Kao što je to slučaj i sa studentima preddiplomskog studija, studenti diplomskog studija najveću raznolikost rezultata pokazuju u zadacima s upitnim rečenicama bez upitne riječi. U zadatku s primjerima na hrvatskom jeziku najčešće se javlja inverzni jezgreni ton (85

od 187 primjera ili 46%). Silazni ton javlja se u 57 slučajeva (30%), a uzlazni ton u 45 primjera ili 24% rezultata. Tendencija je to jednaka onoj kod studenata preddiplomskog studija, iako se uzlazna jezgra u apsolutnom broju češće pojavljuje, a ravna nije utvrđena. Upravo u ovim rezultatima leži najveća razlika između studenata preddiplomskih i diplomskih studija kojima je hrvatski materinski jezik.

Potkategorija upitnih rečenica bez upitne riječi ni kod izvornih govornika njemačkog jezika nije posve homogena, što odgovara opisu Gehrmanna (1994) prema kojem govornici se u ovom tipu rečenica češće koriste uzlazno kretanje jezgrenog tona, a ponekad i silazno. Od ukupno 166 snimljenih primjera, 10 puta je kretanje tona bilo silazno, a u ostalim slučajevima uzlazno, što ukazuje na to da se izvorni govornici u velikoj većini primjera odlučuju za uzlaznu intonaciju u upitnim rečenicama bez upitne riječi. Zanimljivo je da se čak pet od 10 navedenih primjera silazne jezgre pojavilo kod istog govornika, a još 4 kod drugog. Bilo bi zanimljivo provjeriti je li takvo silazno ostvarivanje možda uvjetovano porijeklom ili regionalnošću u izgovoru, no tim podacima o izvornim govornicima njemačkog jezika ovo istraživanje ne raspolaže.

Kada se upitne rečenice bez upitne riječi promatraju u podskupini govornika njemačkog kao stranog jezika, kod studenata preddiplomskog studija (HR_L1_NJ_L2_PD), rezultati su kako slijedi: inverzno kretanje jezgrenog tona pronađeno je u 79 od 187 primjera (42%), u 57 primjera kretanje tona je silazno (30%), dok je uzlazno u 50 primjera odnosno 28% rezultata, što je više nego što ova skupina ispitanika ima u hrvatskom jeziku.

U zadacima na njemačkom jeziku (HR_L1_NJ_L2) redoslijed zastupljenosti jezgrenih tonova je kod studenata diplomskog studija (HR_L1_NJ_L2_D) ponešto različit od studenata preddiplomskog studija jer je ovdje prvi po prvi put uzlaznih tonova više od silaznih. Najviše je, međutim i dalje, primjera inverznih jezgrenih tonova (66 ili 35%), zatim spomenutih uzlaznih (64 primjera ili 34%) te silaznih (55 ili 30%). Jedan od 187 primjera imao je ravno kretanje tona. Upravo u ovim rezultatima leži najveća razlika između studenata preddiplomskog i diplomskog studija kojima je hrvatski materinski jezik.

U zadacima s upitnim rečenicama bez upitne riječi mogu se pronaći vrlo značajne razlike između izvornih i neizvornih govornika njemačkog jezika, ali i između dvije podskupine izvornih govornika hrvatskog međusobno. Dio rezultata koji u ovoj potkategoriji ni po čemu nije mogao biti predviđen odnosi se na velika odstupanja između dviju podskupina izvornih govornika hrvatskog unutar testnog materijala na hrvatskom jeziku.

Da bi se pokušalo opravdati ovako velike razlike između dvaju ispitivanih jezika, treba najprije teorijski utemeljiti značenja uzlazne intonacije u hrvatskom i njemačkom jeziku. Barić i sur. (1995) navode da je uzlazna intonacija u hrvatskom jeziku karakteristična za sve upitne rečenice, bez obzira na to sadrže li ili ne upitnu riječ. Škarić (1991), međutim, tvrdi da je uzlazna intonacija svojstvena isključivo onim upitnim rečenicama u hrvatskom jeziku koje nemaju upitnu riječ, odnosno koje su u svojoj naravi izjavne, a upravo je uzlazni ton onaj čimbenik koji tim rečenicama daje značenje pitanja. Primjerice, rečenica „Ideš u kino.“ može biti izjavna rečenica ako se izgovori silaznom intonacijom, ali ako se izgovori uzlaznom intonacijom, ona će imati značenje upitne rečenice „Ideš li u kino?“, iako ne sadrži upitnu česticu „li“. U takvim upitnim rečenicama može se pojaviti i uzlazna i silazna, ali i inverzna intonacijska jezgra. Ovaj rad prihvaća Škarićevo određenje značenja uzlazne jezgre kao i mogućnost pojavljivanja ostalih ovdje navedenih jezgara.

U njemačkom jeziku je, iz opisa koji je napravio Gehrmann, funkcija uzlazne intonacije jednaka onoj u hrvatskom jeziku: javlja se u upitnim rečenicama bez upitne riječi, i to u slučajevima u kojima se traži nadopuna sugovornika, a uzlazno kretanje tona znak je nezavršenosti govornikova iskaza. Inverzna se intonacijska jezgra ne spominje u Gehrmanovu opisu intonacije njemačkog jezika.

Vrlo je važno naglasiti da se razlike ne javljaju samo kod neizvornih govornika njemačkog jezika, odnosno izvornih govornika hrvatskog, već i po prvi put i kod izvornih govornika njemačkog jezika, što u ovoj raspravi zaslužuje dodatnu pozornost. Postotak pojavljivanja pojedinog jezgrenog tona prikazan je na slici 7.

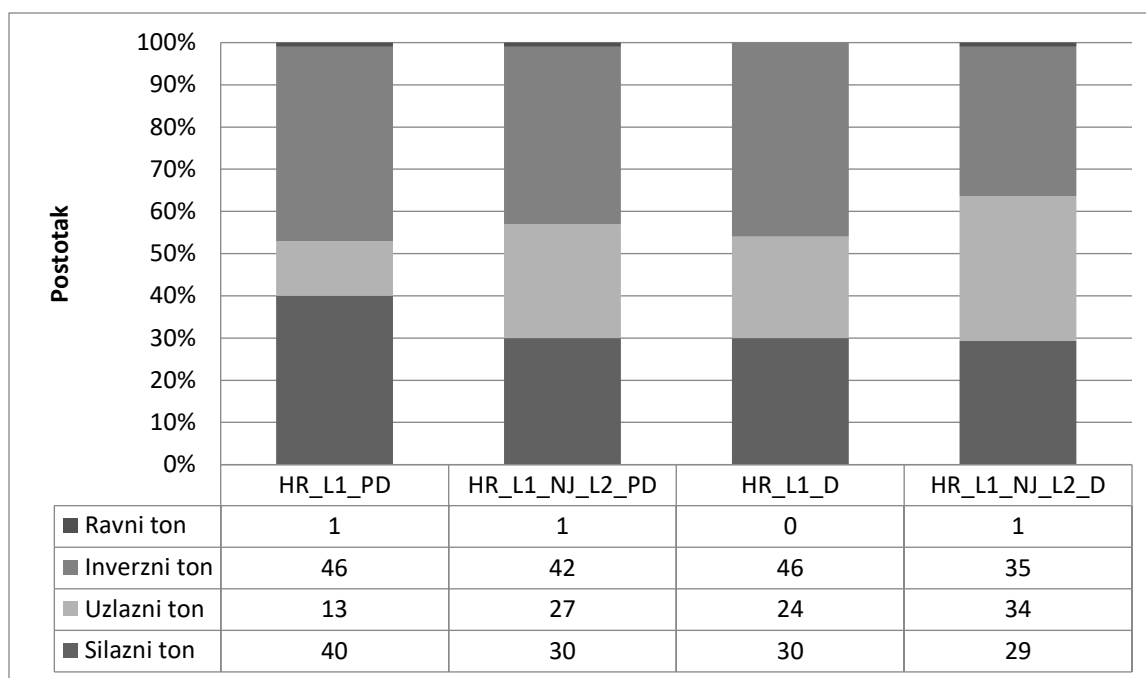
U zadatku u ovoj potkategoriji na hrvatskom jeziku studenti preddiplomskog studija najviše su puta primjere izgovorili inverznim jezgrenim tonom, i to u gotovo 46 posto svih primjera. Zatim po čestoti slijedi silazni ton, dok je uzlazni ton pronađen u svega 25 primjera, što znači tek 13 posto ukupnog testnog materijala u ovom zadatku.

Studenti diplomskog studija u zadatku na hrvatskom jeziku imali su također najviše inverznih jezgri, u apsolutnom broju ipak jednu manje od studenata preddiplomskog studija (85 prema 86 inverznih tonova). Silaznih je kretanja tona u skupini diplomskih studenata u ovom zadatku bilo 57, dakle jednako kao kod preddiplomskih studenata, dok je očekivanih uzlaznih jezgara kod studenata diplomskog studija bilo ukupno 45. Veći je to udio u materijalu nego kod studenata preddiplomskog studija, no još uvijek pokriva tek nešto manje od četvrtine (24%) ukupnog broja primjera.

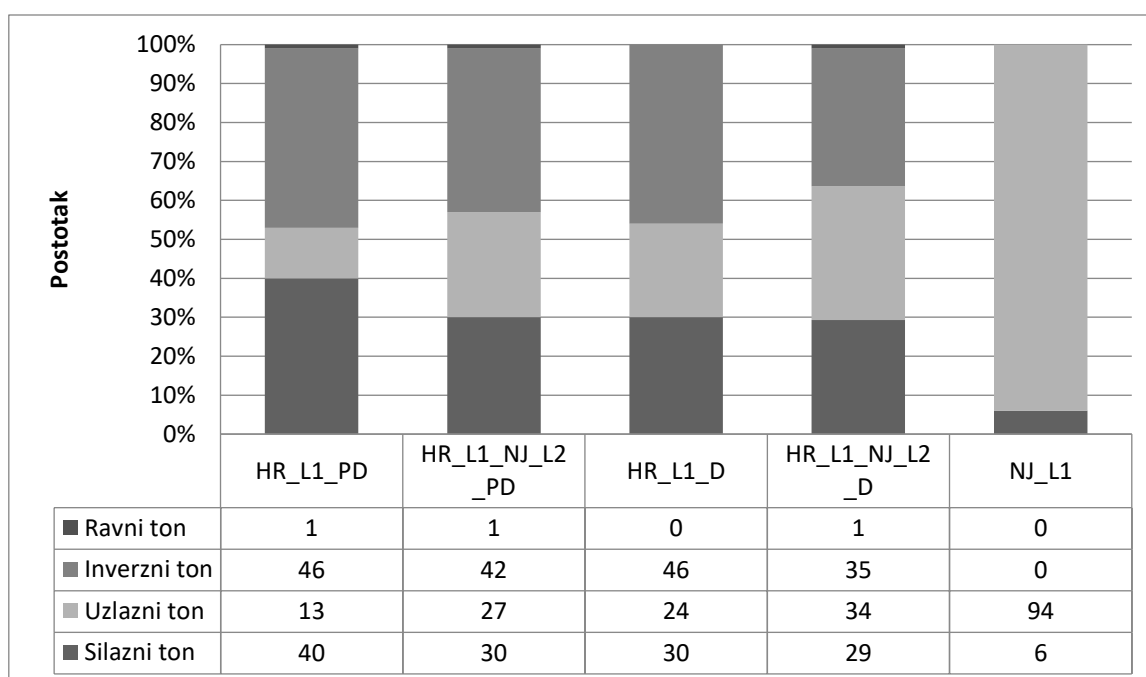
U istoj potkategoriji isti su ispitanici, ovaj puta u dijelu s ispitnim materijalom na njemačkom jeziku imali slijedeće rezultate: i dalje u obje grupe studenata (preddiplomski i diplomski) prevladavaju inverzni tonovi (86 od 187 kod studenata preddiplomskog, a 66 od 187 kod studenata diplomskog studija). Takav rezultat slaže s rezultatima istraživanja Maligeca i sur. (2016), u kojem je dokazano da izvorni govornici hrvatskog jezika izgovorne navike na prozodijskoj razini stečene u materinskom jeziku u velikoj mjeri prenose na njemački kao strani jezik, bez obzira radi li se o elementima koji se u oba jezika razlikuju ili su jednaki. Drugi po čestoti kod studenata preddiplomskog studija bili su silazni tonovi, i to 57 primjera od 187 (30% rezultata), dok se isti ton kod studenata diplomskog studija pojavio u dva primjera manje (29%). Osim toga, studenti preddiplomskog studija su u zadatku na njemačkom jeziku ostvarili 25 (13% rezultata), a studenti diplomskog studija čak 64 uzlaznih kretanja jezgrenog tona (34% rezultata), što predstavlja razliku od 21%.

Analizirajući odnos hrvatskog i njemačkog jezika u ovoj potkategoriji, jasno je da se izgovorne navike stečene u materinskom jeziku u velikoj mjeri prenose i na njemački kao strani jezik jer se u oba slučaja kod svih ispitanika pojavilo najmanje uzlaznih kretanja tona. U prilog tome govori i teza o neuništivosti stranog akcenta, prema kojoj je u procesu učenja bilo kojeg stranog jezika najteže ukloniti upravo izgovorne navike utemeljene u materinskom (Josipović, 1988).

Ako se razlike između studenata preddiplomske i diplomske razine studija potraže u broju primjera s inverznim kretanjem tona, u toj kategoriji je dobiveno da je veći broj inverznih jezgri u njemačkom jeziku ostvaren u podskupini preddiplomskih studenata, što odgovara ostatku rezultata i zaključku da podskupina studenata diplomskog studija u njemačkom kao stranom jeziku ima više uzlaznih kretanja jezgrenog tona. Istu tendenciju u njemačkom kao stranom jeziku pokazuje i silazni ton, koji su studenti preddiplomskog studija češće ostvarivali od studenata diplomskog. Zastupljenost rezultata izvornih govornika hrvatskog jezika prikazana je na slici 6, a usporedba s izvornim govornicima njemačkog na slici 7.

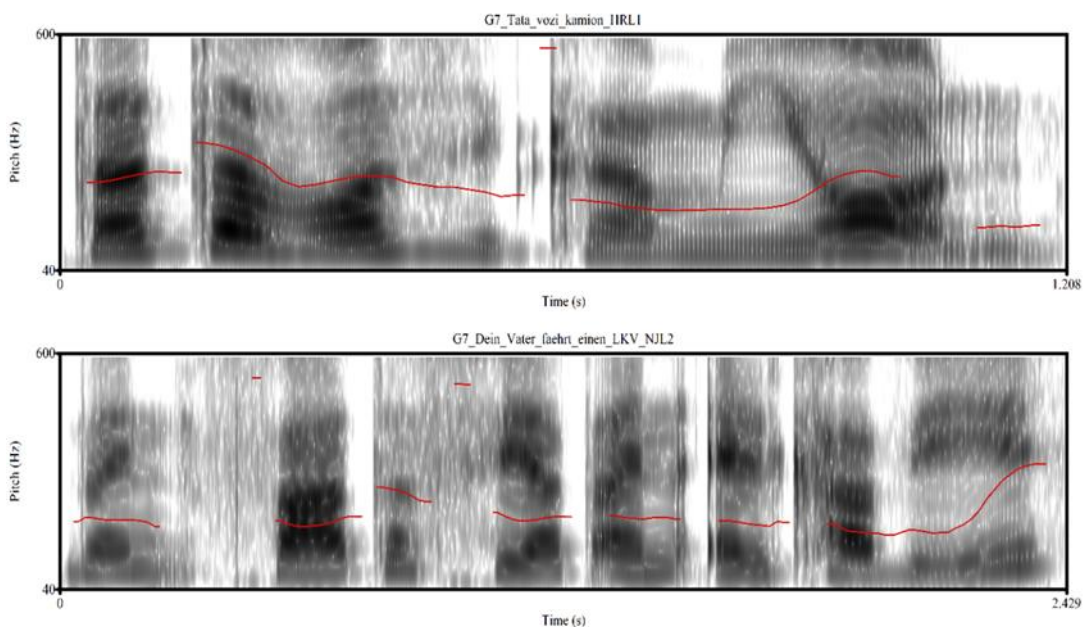
Slika 6. Zastupljenost jezgrenih tonova u upitnim rečenicama bez upitnom riječi na hrvatskom i njemačkom jeziku kod izvornih govornika hrvatskog koji njemački govore kao strani jezik s obzirom na razinu studija

Slika 7. Usporedba kretanja jezgrenog tona u upitnim rečenicama bez upitne riječi kod izvornih govornika hrvatskog jezika kojima je njemački strani te izvornih govornika njemačkog jezika

Međutim, najveća razlika pojavila se kod broja uzlaznih jezgara. U zadatku na hrvatskom jeziku studenti preddiplomskog studija ostvarili su tek 25 od mogućih 187 uzlaznih jezgri, odnosno 13% rezultata, što je manje od petine ukupnog broja primjera, dok su studenti diplomskog studija na istom materijalu imali 64 uzlazne jezgara, što znači uzlazno kretanje jezgrenog tona u gotovo 35% slučajeva. Valja napomenuti da je u jednom slučaju kod studenata preddiplomskog studija utvrđena ravna jezgra, čije se kretanje tona može protumačiti kao nedovoljno uzlazno da bi se nedvojbeno radilo o uzlaznoj jezgri. Iako su oba rezultata iznenađujuća, jasno je da se kod studenata diplomskog studija javio veći broj uzlaznih jezgara vjerojatno uvjetovan višom razinom jezične svijesti te izraženijom koncentracijom pri snimanju.

Zadaci na njemačkom jeziku donose različite rezultate u odnosu na rečenice na hrvatskom jeziku. U ovom slučaju studenti preddiplomskog studija imali su 79 inverznih jezgara, što je 42% ukupnih primjera. Po čestoti druge ovaj su puta bile silazne jezgre (ukupno 57 pojavljivanja ili 30%), što je za sedam jezgara više od uzlaznih (50 pojavljivanja ili 27%). I u njemačkom jeziku u jednom je primjeru utvrđeno ravno kretanje tona. Slika 8 prikazuje usporedno kretanje tona u upitnoj rečenici bez upitne riječi na hrvatskom i njemačkom jeziku kod istog ispitanika. U hrvatskom jeziku kretanje tona je inverzno, a u njemačkom je uzlazno.

Slika 8. Usporedni prikaz kretanja tona u upitnoj rečenici bez upitne riječi kod istog ispitanika. Gore: hrvatski jezik (inverzni ton), dolje: njemački jezik: (uzlazni ton).

U rezultatima potkategorije upitnih rečenica bez upitne riječi jasan je utjecaj dvaju pojava. Prva je vjerojatno to da je u hrvatskom kao materinskom jeziku tijekom čitanja testnog materijala moralo kod ispitanika doći do osvještavanja razlika između upitnih rečenica sa i bez upitnih riječi te intonacijskih obrazaca koji pripadaju pojedinom tipu rečenica. Posljedično je porastao udio uzlaznih realizacija testnog materijala, iako je on još uvijek u apsolutnom broju nizak u odnosu na inverzne jezgre. Iz rezultata je vidljivo da se, baš kako je opisao Škarić (1991), u hrvatskom jeziku kod njegovih izvornih govornika u upitnim rečenicama bez upitne riječi javljaju sve tri u opisu spomenute intonacijske jezgre: inverzna, silazna, te uzlazna. U suprotnosti je to s opisom u Gramatici Barić i sur. (1995) prema kojem u ovom tipu rečenica treba očekivati samo uzlazno kretanje tona.

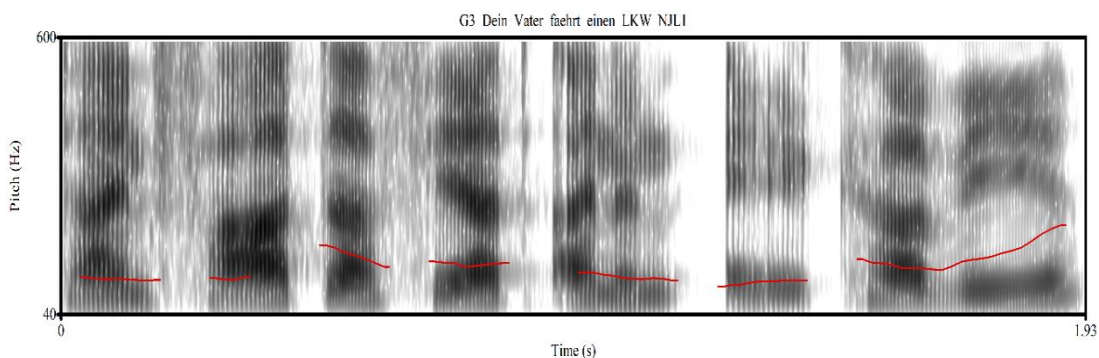
Druga primijećena pojava odnosi se na dominaciju inverznog tona, koji je po čestoti pojavljivanja u oba jezika kod obje razine studenata (preddiplomskoj i diplomskoj) imao najviše pojavljivanja. Škarić (1991; 2007) u opisima inverzne intonacijske jezgre navodi njezinu složenost, odnosno činjenicu da se ona sastoji od silaznog i od uzlaznog tona. Slijedeći takav opis moguće je da su oni ispitanici koji ne mogu ostvariti uzlaznu jezgru, u zadatku gdje se ona traži, primjere izgovarali inverznim kretanjem tona.

Studenti diplomskog studija imali su u zadatku na njemačkom jeziku najveći broj uzlaznih jezgara, 64 od 187 što predstavlja 34% od ukupnog broja primjera. Jedini je to slučaj u oba jezika i u obje grupe ispitanika da je u zadatku pitanja bez upitne riječi pronađen tako visok očekivani, odnosno uzlazni oblik intonacijske jezgre. Pored toga, studenti diplomskog studija imali su na njemačkom kao stranom jeziku tek dvije inverzne jezgre više (35%) te 55 silaznih jezgara (29%), što ipak ne čini tako osjetnu razliku u odnosu na rezultate studenata preddiplomskog studija u istom zadatku.

Ovakvi se rezultati studenata diplomskog studija mogu objasniti utjecajem poučavanja u stranom jeziku jer se znatno razlikuju od rezultata u hrvatskom kao materinskom jeziku, i to u tome što je u njemačkom jeziku opao broj inverznih, a porastao broj uzlaznih jezgri. Očigledno je da se duže i intenzivnije bavljenje njemačkim jezikom u okviru kolegija koji tijekom studija razvijaju govornu kompetenciju te odrađene izgovorne vježbe odražavaju na točnost u izgovoru suprasegmentne razine jer su studenti diplomskog studija imali više prilike za govorno izražavanje, uvježbavanje i ispravljanje netočnih intonacija, usprkos činjenici da se suprasegmentna razina izgovora ni na studiju sustavno ne obrađuje niti ispravlja. Za vjerovati je da će studenti preddiplomske razine studija, kada prođu jednaku izobrazbu koja im prema hodogramu studija tek predstoji, ponešto popraviti svoje rezultate u njemačkom kao

stranom jeziku. To, međutim, ako je suditi po rezultatima diplomskih studenata, još uvijek neće biti značajnije približavanje intonacijskim obrascima izvornih govornika njemačkog jezika (jer oni su na tek 34% rezultata izvornih govornika njemačkog), ali će biti poboljšanje u odnosu na sadašnje rezultate.

Zanimljivo je ovdje promotriti i rezultate skupine izvornih govornika njemačkog jezika. Prvi zadatak s upitnim rečenicama bez upitne riječi ujedno je i jedini zadatak u cijelom testnom materijalu u kojem izvorni govornici njemačkog jezika nisu pokazali stopostotnu dosljednost u rezultatima. Od ukupno 106 analiziranih primjera, 96 je izgovoreno uzlaznim kretanjem tona, dok je preostalih 10 izgovoreno silazno. Od navedenih odstupanja od uzlaznog tona čak je polovica zabilježena kod jednog ispitanika, još 4 primjera kod drugog i samo jedan kod trećeg ispitanika. Kao što je spomenuto prikazu rezultata, nije jasno jesu li ta odstupanja uvjetovana porijeklom pojedinih ispitanika, utjecajem njihova organskog idioma ili nečim drugim. U drugom zadatku izvorni govornici njemačkog jezika nisu imali nijedno odstupanje od uzlaznih realizacija. Tipično uzlazno kretanje tona u upitnoj rečenici bez upitne riječi kod izvornih govornika njemačkog jezika prikazuje slika 9.

Slika 9. Prikaz uzlaznog kretanja tona u upitnoj rečenici bez upitne riječi kod izvornog govornika njemačkog jezika.

Kada se ti rezultati usporede s rezultatima izvornih govornika hrvatskog jezika na njihovom materinskom jeziku, vidljiva je vrlo velika razlika. Neupitna je važnost dobrog poznavanja materinskog jezika kada se uči bilo koji strani jer dobro poznavanje početne pozicije može olakšati uočavanje sličnosti i razlika, odnosno postojanje uvjeta za pozitivne transfere između materinskog i stranog jezika (Heyd, 1991). Koeppel (2010) potvrđuje važnost ovladavanja prvim jezikom (L1) kao temeljni mehanizam za stvaranje jezičnih analogija u daljnjem učenju nekog stranog jezika (L2), a isto i za izgovor na segmentnoj i suprasegmentnoj razini ističu Dieling i Hirschfeld (2000).

Iz rezultata se može zaključiti da se izvorni govornici hrvatskog jezika intonacijske obrasce kojima se koriste u materinskom jeziku gotovo u potpunosti prenose i na njemački kao strani jezik. Dieling (1992) zamjera mnogim nastavnicima stranih jezika to što se u nastavi ne bave dovoljno izgovorom na suprasegmentnoj razini, intonacijom, naglascima riječi i rečenica te govornim tempom i pauzama jer smatraju da je to dio jezične kompetencije koju će njihovi učenici steći intuitivno i posredno kroz druge, njima važnije i detaljnije opisane razine jezika.

Preostaje još jednom naglasiti spoznaju ovog istraživanja da se u nastavi njemačkog kao stranog jezika ne pridaje dovoljno pažnje poučavanju intonacijskih obrazaca karakterističnih za pojedine tipove rečenica jer su rezultati u kategoriji upitnih rečenica bez upitne riječi u obje podskupine ispitanika kojima je njemački strani jezik bili pretežno preslika rezultata u hrvatskom, odnosno materinskom jeziku.

Zaključno se može potvrditi da prikazani rezultati istraživanja ne potvrđuju drugu hipotezu prema kojoj su studenti diplomskog studija njemačkog jezika u intonacijskim obrascima u njemačkom jeziku bliži izvornim govornicima od studenata preddiplomskog studija. Budući da je to potvrđeno na svim tipovima rečenica, može se jednoglasno ustvrditi da druga hipoteza nije potvrđena. Potvrđena je, međutim, prva hipoteza, odnosno ona da se intonacijski obrasci izvornih govornika njemačkog jezika razlikuju od obrazaca kojima se služe izvorni govornici hrvatskog jezika kojima je njemački jezik strani, što, kao i kod druge hipoteze, nije toliko izraženo u izjavnim rečenicama i upitnim rečenicama s upitnom riječi koliko u upitnim rečenicama koje ne sadrže upitnu riječ. Upravo u toj potkategoriji zadataka izvorni govornici hrvatskog jezika ostvarivali su tri vrste intonacijskih jezgara (inverznu, silaznu i uzlaznu) kako u svom materinskom, hrvatskom, jeziku tako i kada ih se promatralo kao strane govornike njemačkog jezika. Jedina razlika je što je to u hrvatskom jeziku očekivano, a u njemačkom jeziku nije.

Umjesto potvrđivanja druge hipoteze rezultati ovog istraživanja su pokazali da su obje podskupine ispitanika kojima je njemački strani jezik u pravilnom korištenju intonacijskih obrazaca njemačkog jezika još uvijek vrlo daleko od izvornih govornika, što potvrđuje tezu Dieling (1992) da je upravo izgovorna razina ona razina jezika, na kojoj se najlakše raspoznaje izvorne od neizvornih govornika.

Na kraju dijela o raspravi ostaje još sažeti odgovor na ranije postavljeno istraživačko pitanje. Iako se u teoriji intonacijski obrasci u testiranim tipovima rečenica u hrvatskom i

njemačkom jeziku bitno ne razlikuju, izvorni govornici hrvatskog jezika pokazali su u njemačkom kao stranom neočekivane rezultate jer izgovorne navike iz materinskog hrvatskog jezika prenose na njemački kao strani. Posebno je to vidljivo u velikom broju inverznih kretanja jezgrenog tona u upitnim rečenicama bez upitne riječi koji prednjače po čestoti u hrvatskom kao materinskom jeziku te su uslijed transfera vrlo brojne kod istih ispitanika u materijalu na njemačkom jeziku, usprkos tome što inverzni jezgreni ton u njemačkim opisima intonacije u ovom tipu rečenica nije naveden.

9. POUČAVANJE SUPRASEGMENTNE RAZINE IZGOVORA U NASTAVI NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA

Glavna je zadaća fonetike kao znanosti uključene u oblikovanje nastave poučavanje i osiguravanje optimalnih uvjeta za učenje izgovora na stranom, u ovom slučaju njemačkom jeziku. Međutim, ona je u konkretnoj nastavi često nepravedno zapostavljena i podređena poučavanju i učenju drugih jezičnih fenomena. Dieling i Hirschfeld (2000: 64) stoga navode nužnost integracije poučavanja izgovora u ostale dijelove nastave nasuprot izolaciji koja se provodi u konkretnoj nastavi. Učenicima prije svega treba osvijestiti važnost dobrog i što je moguće više pravilnog izgovora, te ih znati motivirati da vođeno, ali i vlastitim zalaganjem, takav krajnji rezultat i postignu.

Dieling i Hirschfeld (2000) također upozoravaju kako fonetiku ne treba shvatiti kao kozmetički i izdvojen dio nastave, već kao sveprisutnu dimenziju u svakoj nastavnoj aktivnosti. Ipak, događa se da kompetencije u leksiku, morfologiji ili sintaksi često znatno premašuju izgovorne kompetencije, nadasve na suprasegmentnoj razini. O tome Dieling i Hirschfeld (Isto: 14) govore kad nastavu izgovora prozivaju „neželjenim djetetom nastave stranog jezika“. Sintagmu koja i danas najbolje opisuje stvaran položaj poučavanja izgovora oblikovali su Göbel i Graffman (1977; prema Dieling i Hirschfeld, 2000), opisujući njome činjenicu da udžbenici stranih jezika 1970-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća uopće nisu predviđali poučavanje izgovora, a sama nastava stranog jezika bila je usredotočena na što brže stjecanje komunikacijske kompetencije, pri čemu bi ispravljanje i vježbanje izgovora bio gubitak dragocjenog vremena (Dieling i Hirschfeld, 2000). Znatniji napredak u obliku uključivanja vježbi izgovora u udžbenike njemačkog kao stranog jezika vidljiv je od devedesetih godina prošlog stoljeća (Rogić, 2017).

Dieling (1992: 11) na pitanje što ima prednost u poučavanju njemačkog jezika, artikulacija ili intonacija, odgovara odlučno i jednoznačno: intonacija. Pojam intonacije može se ovdje shvatiti kao pojam nadređen cijeloj suprasegmentnoj razini, dakle intonaciji, naglasku i tempu govora. Autorica navodi da se od ionako malog udjela vremena koji se posvećuje nastavi izgovora prevelik dio troši na korekturu segmenata, glasova ili njihovih spojeva, što dodatno otežava i onemogućuje poučavanje suprasegmentne razine koja bi trebala biti primarni nastavni cilj.

Malmberg (1970; prema Dieling, 1992) dodatno ističe da je za opći dojam nečijeg izgovora prozodija daleko važnija od realizacije pojedinih segmenata odnosno fonema, a Kelz

(1974a; prema Dieling, 1992) to potvrđuje navodeći da je točnost na razini prozodije važnija za razumijevanje od točnosti na segmentnoj razini. I drugi autori (Dufeu, 1977; Quetz i sur., 1981; prema Dieling 1992) kritizirali su nastavu stranog jezika u kojoj se ne kreće od ritma i intonacije smatrajući njihovo usvajanje presudnim za kasnije napredovanje na segmentnoj razini.

Ako se polazi od toga da ispravno usvojena suprasegmentna razina izgovora pozitivno utječe na usvajanje segmenata te omogućuje jednostavnije ispravljanje pogrešaka na segmentnoj razini, Dieling (1992) s pravom postavlja pitanje zašto se nastavnici u praksi često usredotočuju na artikulaciju kada su istovremeno u teoriji složni da bi intonacija trebala imati prednost. Jedinstven odgovor na ovo pitanje ne postoji, ali ga ipak treba nastojati pronaći kako bi se do kraja istakla važnost suprasegmentne razine izgovora u nastavi stranog, u ovom slučaju njemačkog jezika.

Prvi mogući odgovor je priroda fonetike kao znanosti. Fonetika je, u usporedbi s gramatikom ili leksikologijom, vrlo mlada znanost. Ako se izuzmu proučavanja izgovora i glasova drevnih naroda (vidi Škarić, 1991; Horga i Liker, 2016), fonetika ne postoji dovoljno dugo da bi stigla opisati sve dimenzije izgovora jednako. Također, u metodičkoj je tradiciji dugo bilo uobičajeno planirati i provoditi vježbe samo za pojedine glasove i njihove kombinacije, dok raniji nastavni materijali poučavanje intonacije nisu ni predviđali (Dieling, 1992: 12).

Drugi mogući odgovor tiče se malog broja postojećih istraživanja na temu suprasegmentne razine, čija bi se saznanja mogla metodički organizirati i postati dijelom nastave. Presudnu ulogu u ispravljanju tog nedostatka trebale bi odigrati kontrastivne analize intonacijskog sustava materinskog i stranog jezika, od kojih je jedna predmet ovog rada. Stručnjaci na područjima fonetike, metodike, nastavnici praktičari, ali i autori udžbenika trebali bi u tom pogledu raditi zajedno kako bi nova znanstvena otkrića lakše dobila nastavnu primjenu.

Treći mogući razlog leži u osobi nastavnika. Dieling (1992) navodi da je jedna od ključnih dužnosti nastavnika poznavanje kontrastivnog pristupa dvama jezičnim sustavima, a u skladu s tim i mogućnost predviđanja postojanja negativnog transfera kod njegovih učenika. Često se, međutim, događa da mnogi nastavnici svjesno zanemaruju nastavu izgovora, a posebno suprasegmentnog dijela. Često je razlog napor koji bi nastavnik u takvom radu morao uložiti, potreba da sluša učenika i da reagira primjereno kada je ispravak potreban.

Mnogi takav napor ne žele uložiti jer smatraju da gube previše vremena s obzirom na vrlo mali napredak koji postižu. Osim toga velik problem predstavlja i nedovoljna izgovorna kompetencija samih nastavnika. Ako nastavnik nije do kraja ovladao izgovorom jezika koji predaje, i ako ne poznaje razlike dvaju sustava, on neće znati prepoznati, ispraviti i obrazložiti zašto je došlo do pogreške, odnosno negativnog transfera kod učenika. Suvremeni mediji u nastavi danas donekle rasterećuju nastavnika, koji više nije jedini izgovorni uzor svojim učenicima, već uz snimke izvornih govornika, koje pušta svojim učenicima, on u cijelosti zadržava tek svoju korektivnu funkciju.

Četvrti ovdje navedeni razlog nedovoljne koncentracije na suprasegmentnu razinu u nastavi izgovora leži u učeniku samom, odnosno u učenikovoju jezičnoj biografiji. Svaki učenik već u materinskom jeziku usvaja određeni naglasni i intonacijski sustav. Oni se mogu razlikovati regionalno, mogu odstupati od standarda, pa već tada učenik koji se u krugu obitelji koristi naglasnim sustavom svog idioma, a u školi uči naglasne i intonacijske zakonitosti standarda, zapravo raspolaže s dvama različitim izgovornim sustavima. Dodatno nametanje izgovornih zakonitosti jednog ili više stranih jezika može na učenika djelovati negativno i stvarati mu osjećaj napora i nesigurnosti u vladanju jezikom. Dieling (1992) navodi i mogućnost gubitka jezičnog identiteta kod učenika koje se počesto ispravlja u izgovoru, a Mildner (1999; prema Rogić, 2017) ističe i nemogućnost učenika da sami prepoznaju vlastite greške u izgovoru općenito, a posebice na suprasegmentnoj razini.

Osim kod djece, ovdje se problemi javljaju i kod odraslih ljudi koji uče neki strani jezik. Odrasle osobe teže prihvaćaju kada im netko drugi ispravlja izgovor, nisu voljne toliko puta ponoviti neki iskaz dok ga ne izgovore ispravno i mogu se uvrijediti ako im nastavnik savjetuje da na vlastitom izgovoru još moraju poraditi. Međutim, poučavanje izgovora odraslim osobama ima i jasne prednosti, od kojih su ovdje navedene dvije. U njemačkom jeziku postoje takozvani rječnici izgovora (njem. *Aussprachewörterbuch*), u kojima je moguće jednostavno provjeriti kako se pojedina riječ naglašava ili kako se izgovara neka kombinacija fonema. Osim toga odraslima je moguće u nastavi pokazati osnovna načela fonetske transkripcije i bilježenja primarnog te sekundarnog naglaska. Ove dvije mogućnosti nisu isključene i za nastavu u školi, ali bi, posebice mlađim učenicima, bile vrlo naporne i mnogi ih ne bi samostalno svladali.

Prije početka poučavanja intonacije u nastavi stranog jezika, nužno je opisati sličnosti i razlike polazišnog i ciljnog intonacijskog sustava. Ponajprije je to zadaća nastavnika u

pripremi nastave. Njegovu radu prethodi rad stručnjaka fonetičara i intonologa, čiji rad jasno pokazuje sličnosti i razlike.

Gehrmann (1994: 55) u njemačkom jeziku izdvaja tri intonacijske konture: silaznu, uzlaznu i ravnu. Međutim, isti autor upozorava na prirodu intonacije kao znaka je li neki iskaz izjava, pitanje, zapovijed ili oslovljavanje, pri čemu kretanje tona ne mora nužno odgovarati gramatičkom obliku iskaza. To znači da je kretanjem tona moguće postaviti pitanje i onda kada grafički na kraju rečenice stoji točka jer je mijena tona u rečenici signalizirala upitno značenje. Melodija u govoru u tom slučaju mijenja značenje iskaza. Kod takvih situacija zadaća je nastavnika učenicima jasno i nedvosmisleno posredovati suprasegmentnu razinu kako bi pomoću modulacija u kretanju tona mogli mijenjati informativnu vrijednost pojedinih iskaza.

U hrvatskom jeziku Barić i sur. (1995) izdvajaju također tri intonacijske konture: silaznu, uzlaznu i ravnu. Silazna intonacija tipična je za izjavne rečenice jer označuje kraj iskaza. Za silaznu intonaciju u njemačkom jeziku Gehrmann (1994) kao moguća pojavljivanja navodi: izjave, zahtijevanja, uzvike i pitanja s upitnom riječi (njem. *W-Fragen*). Nadalje, u hrvatskom je jeziku uzlazna intonacija karakteristična za upitne i usklične rečenice (Barić i sur., 1995), iz čega se vide i prve razlike između dvaju sustava. U njemačkom će jeziku i upitna rečenica s upitnom riječi i usklik biti izgovoreni silaznom, a u hrvatskom jeziku uzlaznom intonacijom. Škarić (1991), međutim, navodi kako je u hrvatskom jeziku uzlazni ton karakterističan samo za pitanja bez upitne riječi, što odgovara kretanju tona u njemačkom jeziku. To je ujedno i razlika u opisima značenja uzlazne intonacije kod Škarića i Barić i sur. Nadalje, u oba jezika ravni ton može signalizirati nezavršenost iskaza, a i uzlazna intonacija u njemačkom jeziku po svojoj se ulozi ne razlikuje od uzlazne intonacije u hrvatskom jeziku (da/ne-pitanja bez upitne riječi) (usp. Gehrmann, 1994 i Barić i sur, 1995).

Nastavnik se u pripremi nastave treba znati služiti kontrastivnim usporedbama ciljnih i polazišnog jezika, i to ne samo ne području izgovora i intonacije, već na svim jezičnim razinama, a razlike koje je na taj način utvrdio mora tako metodički pripremiti za učenike, da oni, u ovom slučaju, ispravne intonacijske oblike u pojedinim tipovima rečenica mogu nedvosmisleno uvježbati čitanjem, ponavljanjem za modelom, slušanjem uz bilježenje kretanja tona ili u dijalozima unutar grupe. Detaljnu tipologiju vježbi za intonaciju i naglasak riječi i rečenice prikazuju Dieling i Hirschfeld (2000).

10. ANALIZA I PRIJEDLOZI VJEŽBI ZA POUČAVANJE INTONACIJE U NASTAVI NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA

Navodeći ciljeve nastave izgovora Heyd (1991: 65-72) ističe kako je u nastavi njemačkog kao stranog jezika najvažnije da izgovor bude razumljiv do mjere koja omogućuje nesmetanu komunikaciju. Pritom ne treba od učenika očekivati gotovo izvrstan izgovor sličan onom izvornih govornika (engl. *native like*). Autorica smatra da u nastavi izgovora treba krenuti od fonema, odnosno od segmentne razine izgovora jer je ona znanstveno utemeljenija. Suprasegmentna razina prikazuje se kao znanstveno nedovoljno utemeljena, a vrijednost vježbi koje se pritom koriste kao upitna.

Pozitivan doprinos na temu poučavanja suprasegmentne razine izgovora Heyd daje isticanjem važnosti emocionalne dimenzije intonacije (1991: 68). Autorica navodi da je važno već u početku učenja njemačkog kao stranog jezika u nastavu izgovora uključiti i emocionalnu razinu. Emocijama i kretanjem tona učenik kojem još nedostaju širi vokabular i gramatičke paradigme moći će prenijeti puno više značenja.

10.1. Tipologija vježbi

Poznati humanist i autor važnih pedagoških tekstova Erazmo Roterdamski (1466.-1536.) vrlo je rano opisao takozvanu „metodu papige“ u nastavi izgovora stranih jezika. On je kazao:

„Papiga nam može biti primjer. Ova ptica često izgovara samo ono što ju se nauči, i to ponavlja stalno nakon što prvi puta uspije. Ako ne ponavlja dobro, vlasnik može prema njoj zamahnuti štapom, a ako savlada to što se od nje traži, za nagradu dobije hranu. Stoga je prije svega potreban dobar nastavnik, koji i sam dobro izgovara: on mora znati što mu je činiti: pomoći pri svakom pokušaju, pohvaliti svaki uspjeh i korigirati ako uspjeh izostane.“ (Kramer, 1978: 216; prema Dieling i Hirschfeld, 2000: 47) [preveo MM].

Iako se navedeni citat može činiti banalnim i izazvati smijeh, on u sebi sadržava sva bitna načela nastave izgovora koja se, u svojim dobrim i lošim stranama, nisu puno promijenila od srednjeg vijeka. I dalje, posebice na suprasegmentnoj razini, u nastavi prednjače vježbe ponavljanja i imitacije, što na učenike može djelovati zamorno i nimalo motivirajuće. Osim toga, ne mogu svi učenici u nekoj grupi suprasegmentnu razinu stranog jezika u potpunosti usvojiti samo ponavljanjem, što bi nastavnik trebao uzimati u obzir u planiranju aktivnosti.

Dieling i Hirschfeld (2000: 47-62) vježbe za izgovor dijele na slušne i izgovorne vježbe. Ovdje će biti prikazane one od tih vježbi koje se mogu iskoristiti u poučavanju i učenju izgovora suprasegmentne razine njemačkog jezika, posebice intonacije.

10.1.1. Slušne vježbe

Fiziološki uredan sluh ključan je preduvjet za razvijanje sposobnosti recepcije i diskriminacije slušnih podražaja iz okoline, a time i melodije govora. Slušne vježbe mogu se podijeliti na vježbe uranjanja (njem. *Eintauchübungen*), vježbe diskriminacije, vježbe identifikacije te primijenjene slušne vježbe.

Vježbe uranjanja najbolje su slušne vježbe na raspolaganju nastavi suprasegmentne razine izgovora. Kod njih je sadržaj vježbe sekundaran, dok se učenike primarno nastoji potaknuti na oponašanje „zvuka“ stranog jezika, prije svega ritma, intonacije, pauza i tempa govora. Vrlo su pogodne za rad već na početnom stupnju učenja jezika, no pritom treba biti oprezan i održavati potrebnu razinu motivacije učenika.

Vježbe diskriminacije polaze od opozicije dvaju elemenata u ciljnom jeziku. Posebno su korisne za uvježbavanje segmentne razine, primjerice vokala u njemačkom jeziku i njihovih opozicija zatvoren/otvoren i dug/kratak (Dieling i Hirschfeld, 2000: 49-51).

Pretežno segmentnom razinom bave se i vježbe identifikacije u kojima je zadatak učenika prepoznati elemente stranog jezika bez opozicije. Mišljenje je autora ovog rada da bi se vježbe identifikacije mogle više koristiti i na suprasegmentnoj razini, primjerice u zadacima u kojima učenici nakon slušanja moraju sami na kraj rečenice staviti interpunkcijski znak koji najbolje opisuje ono što su čuli.

Primijenjene, odnosno kontekstualizirane vježbe nisu predviđene za uvježbavanje intonacije jer se kod njih najviše provjerava sadržaj iskaza, traži se nadopuna i bilježenje (Dieling i Hirschfeld, 2000: 54-56). Međutim, ovaj tip vježbi mogao bi se prilagoditi i suprasegmentnoj razini, posebice u kontekstu eliptičnih rečenica gdje bi učenici vježbali karakteristična kretanja tonova u uzvicima, ali i drugim različitim kontekstima: pozdravljanju, oslovljavanju i izražavanju iznenađenja.

10.1.2. Izgovorne vježbe

Izgovorne vježbe prema Dieling i Hirschfeld (2000: 56-62) mogu se podijeliti na pripremne i primijenjene izgovorne vježbe.

Najjednostavniji oblik pripremnih vježbi čine jednostavne vježbe ponavljanja. Učenici ponavljaju za modelom koji su čuli, a ponavljati mogu u zboru neposredno nakon modela ili poluglasno, istovremeno s modelom. Ovaj tip vježbi naročito je dobar način usvajanja intonacijskih obrazaca u stranom jeziku, no kao što je ranije u ovom poglavlju spomenuto, treba pripaziti da se monotonija vježbe ne odrazi negativno na motivaciju za učenje.

Prikrivene vježbe ponavljanja oblik su pripremnih izgovornih vježbi koje Dieling i Hirschfeld (2000: 57) opisuju kao tzv. „vježbe drila“ (njem. *Drill-Übungen*) u kojima se ponavljanje naučenih elemenata, moguće i intonacije prikriva različitim kontekstima, popratnim zvukovima ili pokretima.

Posljednji tip pripremnih izgovornih vježbi čine produktivne vježbe. Njihova je glavna karakteristika razvijanje kreativnosti učenika, a najčešće se koriste kao vježbe ponavljanja gramatike ili vokabulara. Zato nemaju široku primjenu u nastavi izgovora, bilo da se radi o segmentnoj ili suprasegmentnoj razini.

Primijenjene izgovorne vježbe mogu se podijeliti na čitanje i izlaganje te slobodan govorni izraz. U vježbama čitanja poznatog ili nepoznatog teksta od učenika se traži istovremena ispravnost na razini izgovora glasova i njihovih kombinacija, kao i točnost u intonaciji, pauzama i tempu govora. Isto tako, ako učenik samostalno izlaže o nekoj temi, on mora pored sadržaja svog izlaganja nadzirati i svoju intonaciju, naglasak riječi i rečenice, logična isticanja, pauze i tempo govora. Isto vrijedi i za slobodan govorni izraz u kojem učenik ne dobiva smjernice prema kojima će se izražavati, već je i to razina koju mora sam organizirati. Može se zaključiti da su primijenjene izgovorne vježbe stoga zahtjevnije, ali i isplativije u poučavanju i učenju izgovora u njemačkom kao stranom jeziku.

10.2. Analiza vježbi za intonaciju u udžbenicima njemačkog kao stranog jezika

Nakon prikaza osnovnih tipova vježbi primjenjivih u nastavi izgovora, ovaj dio rada bavi se analizom trenutno korištenih udžbenika njemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj s naglaskom na sadržaje usmjerene na poučavanje i učenje intonacije njemačkog kao stranog jezika.

Ova analiza također slijedi ideju da je nastava izgovora zapostavljena u odnosu na udio koji u ukupnoj nastavi zauzimaju ostale sastavnice učenja jezika, kao što su vokabular ili gramatika. Ovdje prikazana analiza udžbenika, kao osnovnih materijala za planiranje i provedbu nastave, dat će odgovor na pitanje može li se jedan od razloga nepovoljnog položaja poučavanja izgovora u nastavi njemačkog jezika pronaći u nedovoljnoj zastupljenosti vježbi i sadržaja u udžbenicima s kojima se nastavnici i učenici susreću.

Pod pretpostavkom da je odgovor na postavljeno pitanje potvrđan, za potrebe ovog dijela rada analizirano je šest trenutno korištenih udžbenika njemačkog jezika, od kojih se tri trenutno koristi u osnovnim školama, a tri u gimnazijama ili četverogodišnjim strukovnim školama. Odabrani udžbenici za osnovnu školu su: *Applaus 1*, *Flink mit Deutsch 1* te *Wir+1*. Za srednje škole odabrani su: *Direkt neu 1*, *Deutsch.com 1* te *Deutsch International 1*. Udžbenici su odabrani po kriterijima dosadašnjeg iskustva autora te dostupnosti između onih koje odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Cijeli popis odobrenih udžbenika za osnovne i srednje škole dostupan je na mrežnim stranicama Ministarstva⁶, a važeći je od 1. lipnja 2014. godine. Na stranicama Ministarstva odabrani udžbenici razlikuju se po županijama, no Rogić (2017) je u svojoj analizi utvrdila da su te razlike vrlo male.

Primjetno je da je izgovor u udžbenicima propisanima od strane Ministarstva zapostavljen što se tiče broja i raznolikosti ponuđenih vježbi. To znači da je i oblikovanje nastavnih materijala jedan od čimbenika koji doprinose zapostavljanju poučavanja izgovora u nastavi njemačkog kao stranog jezika, a posljedično i slabijoj izgovornoj kompetenciji učenika. Intonacija se u pravilu uvježbava putem primijenjenih slušnih vježbi, vrlo mali udio ukupnih vježbi zauzimaju vježbe identifikacije ili jednostavne vježbe ponavljanja (vidi potpoglavlje 10.1.).

Što se tiče osnovnoškolskih udžbenika, veća je razlika primjetna samo kod udžbenika *Wir+1* jer se u njemu suprasegmentna razina izgovora ne obrađuje ciljano, odnosno

⁶<https://mzo.hr/hr/konacne-liste-odabranih-udžbenika-pripadajucih-dopunskih-nastavnih-sredstava-prema-odabiru-strucnih?cat=209> Zadnji pregled: 6. 3. 2018.

suprasegmentna razina izgovora u tom udžbeniku ne spada u ciljeve učenja. Ni u jednoj lekciji ne postoji niti jedna vježba za razlikovanje kretanja tona, bila ona slušna ili izgovorna. Umjesto toga, udžbenik sadrži dio u kojem učenici uče pjevati pjesmicu na njemačkom. No, kako iz perspektive fonetike pjevanje, strogo gledano, nije govor, ovu se vježbu ne može smatrati jednako vrijednom nekoj drugoj vježbi usredotočenoj na suprasegmentnu razinu.

Srednjoškolski udžbenici, razumljivo, imaju nešto razrađenije vježbe za usvajanje intonacije, ali još uvijek u znatno manjoj mjeri nego gramatičke ili vježbe vokabulara. Tako *Deutsch.com 1* ima prilično pojednostavljen, ali ipak koristan prikaz kretanja tona u rečenicama primjerima. Iz iskustva autora ovog rada, takvi prikazi učenicima su od velike pomoći. Ipak, najboljim se po pitanju izgovora općenito pokazao udžbenik *Direkt neu 1*, koji na kraju svake lekcije sadrži poseban dio vezan uz nastavu izgovora. Od tri ponuđena zadatka za vježbu, jedan je uvijek vezan isključivo za suprasegmentnu razinu.

Najčešći je zadatak u analiziranim udžbenicima bio onaj koji od učenika traži da nakon što poslušaju zvučni primjer odrede je li kretanje tona u rečenici silazno ili uzlazno, dakle zadatak slušne diskriminacije. Zvučne snimke dolazile su uvijek u obliku CD-a uz udžbenik, a pojedini zadatak bio je transkribiran u samom udžbeniku. Ovisno o udžbeniku, učenici su morali nacrtati strjelicu prema dolje ili gore ili križićem označiti silaznost ili uzlaznost tona u zadatku. Drugi tip zadatka po čestoti bio je zadatak mini-dijaloga u obliku pitanje-odgovor. Pritom se od učenika traži da nakon slušanja modela sami ponove mini-dijaloge u parovima imitirajući kretanje tona u pitanju odnosno odgovoru. Treći tip zadatka bio je najzahtjevniji jer u njemu učenici nakon slušanja modela trebaju na kraj rečenice staviti interpunkcijski znak koji odgovara značenju koje su prepoznali u primjeru. Dakle, ako su na zvučnoj snimci čuli intonaciju karakterističnu za upitnu rečenice, stavit će upitnik, a ako su čuli kretanje tona svojstveno izjavnoj rečenici, stavljaju točku.

Zaključno se može utvrditi da su vježbe ponavljanja i imitacije, kakve se i u analiziranim primjerima često javljaju, vrlo važne u nastavi izgovora, ali isto tako, one ne bi smjele biti jedini tip vježbi koji je ponuđen učenicima. Uloga je nastavnika da on sam, s obzirom na poznavanje strategija učenja svojih učenika, pronađe optimalan omjer raznovrsnih tipova vježbi kako bi u nastavi profitirali i oni učenici kojima samo ponavljanje i imitacija nisu dovoljni da usvoje intonaciju njemačkog jezika. Osim toga, učenicima vježbe sastavljene isključivo od ponavljanja za modelom mogu brzo dosaditi te umanjiti njihovu motivaciju za učenje izgovora, a posljedično i želju za govornom komunikacijom na njemačkom jeziku.

10.3. Prijedlozi vježbi za intonaciju u njemačkom kao stranom jeziku

Nakon uvida u dijelove udžbenika posvećene nastavi izgovora u trenutnoj uporabi u državnim školama, zaključeno je da su sadržaji vezani uz izgovor, a posebno uz suprasegmentnu razinu malobrojniji i slabije metodički razrađeni od sadržaja vezanih uz druge dijelove jezične kompetencije. Rogić (2017) je analizirala i neke od udžbenika njemačkog jezika koji se koriste u privatnim školama stranih jezika u gradu Zagrebu te je zaključila da ti udžbenici imaju tek malo više, ali još uvijek nedovoljno sadržaja za nastavu izgovora.

Novost koju ovaj rad odnosno rezultati za potrebe rada provedenog istraživanja donose je već spomenuti kontrastivni pristup. U dosad spomenutim udžbenicima on nedostaje, tako da se i ono malo ponuđenih vježbi ne temelji na sličnostima i razlikama između materinskog i stranog jezika. Nedostatak je to koji će ovo poglavlje pokušati ispraviti.

Istraživanjem je već dokazano da studenti kako preddiplomskog tako i diplomskog studija njemačkog jezika i književnosti kojima je hrvatski materinski jezik unatoč visokoj razini poznavanja njemačkog jezika još uvijek nisu do kraja ovladali njegovim intonacijskim sustavom. U usporedbi s izvornim govornicima njemačkog jezika izvorni govornici hrvatskog u njemački jezik „prenose“ intonacijske obrasce karakteristične za hrvatski jezik. Iako nije dokazano zašto je to tako, jedan od razloga tome moglo bi biti i nedovoljno ili neispravno učenje izgovora na ranijim razinama učenja.

Pretpostavka je da se izostanak kontrastivnog pristupa i koncentracija nastavnika na artikulaciju umjesto na intonaciju u početnim stadijima učenja mogu smatrati odgovornima za lošije rezultate izvornih govornika hrvatskog pa je stoga potrebno razviti vježbe koje počivaju na kontrastivnom pristupu i u svom središtu imaju intonaciju, a ne, kao dosad, artikulaciju.

U ovom će dijelu rada biti prikazano pet vježbi za intonaciju pomoću kojih će učenici lakše usvajati intonacijske obrasce u njemačkom jeziku.

Vježba 1: Wer bleibt sitzen?

(vježbu osmislio autor rada)

Oblik rada: cijeli razred (minimalno 2 učenika/-ce)

Predviđeno trajanje: 5 minuta

Materijal: stolice na kojima učenici sjede

Kontrola: učenici kontroliraju jedni druge

Ova vježba zamišljena je kao uvod u nastavni sat ponavljanja ili završni dio sata na kojem su učenici uvježbavali rečeničnu intonaciju. Nastavnik čita izjavne i upitne rečenice na njemačkom jeziku neutralnom, silaznom intonacijom (to mogu biti primjeri iz tekstova koje se obrađuje na satu), a učenici trebaju samo slušati i reagirati na primjer koji su čuli. Ako učenici smatraju da je nastavnik rečenicu pročitao ispravno odnosno da se radi o rečenici koju se ispravno izgovara silaznom intonacijom, oni ostaju sjediti na svom mjestu. Ako smatraju da je ispravna intonacija uzlazna, učenici ustaju i ostaju stajati.

Vježba ne uključuje samo prepoznavanje vrste iskaza i povezivanje s potrebnim intonacijskim obrascem, već uključuje i promjenu položaja u prostoru što bi kod učenika trebalo povećati motivaciju. Osim toga, ako je grupa manja, može se igrati na ispadanje do pobjednika. Također, zahvaljujući zvučnim snimkama dostupnima u nastavi, nastavnik ne mora sam čitati primjere, već ih može reproducirati s nosača zvuka.

Vježba 2: Emotionen-Tic-Tac-Toe

(preuzeto iz: Rogić, I. (2017). *Vermittlung von Aussprache im DaF-Unterricht mit dem Schwerpunkt auf Vokalquantität, Wortakzent und Intonation*. Diplomarbeit. (str. 22-23)

Oblik rada: cijeli razred ili grupni rad (ovisno o broju učenika: minimalno 2)

Predviđeno trajanje: 10 minuta

Materijal: igraća ploha s 9 polja, flomaster

Kontrola: unutar grupe ili od strane nastavnika

Ova vježba varijanta je standardne igre „Križić-Kružić⁷“. Svaki igrač dobiva papir na kojem je igraće polje s 9 polja. U svakom polju stoji jedna riječ, odnosno emocija. Važno je da kod svakog igrača raspored emocija unutar polja bude različit.

Primjer igraće ploče:

Neugier	Wut	Freude
Unsicherheit	Angst	Überraschung
Trauer	Ekel	Ärger

⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Tic-tac-toe>. Zadnji pristup: 1. 3. 2018.

Nastavnik čita jednu rečenicu devet puta, a svaki put njome izražava jedan od osjećaja koji su napisani u tablici. Učenicima je okrenut leđima kako mu ne bi vidjeli izraz lica. Učenici slušaju i kada prepoznaju koji je osjećaj nastavnik u pojedinom primjeru izrazio, stavljaju križić ili kružić na odgovarajuće polje na svojoj ploči. Učenik koji prvi sakupi tri uzastopna križića ili kružića (vodoravno, okomito ili dijagonalno) je pobjednik igre.

Ova vježba učenicima bi mogla biti posebno zanimljiva. Iz iskustva autora sa školske prakse na studiju germanistike jasno je da učenici vole igre u kojima se mogu nadmetati i u kojima postoje pobjednici, bilo da se igra individualno ili grupa protiv grupe.

Otežavajuća okolnost igre mogla bi biti nedovoljna sposobnost nastavnika da jasno i različito izgovori sve rečenice što bi moglo zbuniti učenike. Zato se i ovdje, ukoliko postoji mogućnost, preporučuje korištenje audio materijala.

Nakon dvije jednostavnije vježbe u kojima nije korišten kontrastivni pristup, prikazane su i tri vježbe koje se temelje na poznavanju sličnosti i razlika intonacijskih sustava hrvatskog i njemačkog jezika.

Vježba 3: Spieglein, Spieglein an der Wand

(vježbu osmislio autor rada)

Oblik rada: rad u paru (potrebna minimalno 2 učenika)

Predviđeno trajanje: 10 minuta

Materijal: kartice s izjavnim, upitnim rečenicama i uzvicima

Kontrola: učenici u paru provjeravaju jedan drugog

U ovoj vježbi dva učenika trebaju sjesti ili stati jedan nasuprot drugom. Svaki od njih dobiva od nastavnika kartice na kojima su napisane izjavne i upitne rečenice ili uzvici na hrvatskom i njemačkom jeziku. Važno je da učenici u paru imaju različite kartice, neka se zovu kartica A i kartica B.

Kartica A i kartica B sadrže primjere rečenica na različitim jezicima. Nakon što učenik A pročita prvu upitnu rečenicu na hrvatskom jeziku, učenik B postaje njegov „odraz“ u ogledalu i čita rečenicu na njemačkom jeziku.

Kartica A:

Kako se zove tvoj kućni ljubimac?
Tvoj pas se zove Rex?
Moja mačka se zove Minnie.
Pa to je zakon!

Kartica B:

Wie heißt dein Haustier?
Dein Hund heißt Rex?
Meine Katze heißt Minnie.
Das ist ja toll!

Igru se može varirati tako da primjeri na karticama ne budu istog značenja ili da na istoj kartici bude nekoliko primjera na svakom jeziku. Preporučuje se da na karticama budu primjeri s poznatim vokabularom kako učenici ne bi gubili koncentraciju na pokušavanje odgonetanja značenja nepoznate riječi. Kroz igru učenici osvještavaju sličnosti i razlike u intonaciji rečenica materinskog i stranog jezika.

Vježba 4: Into-Würfel

(vježbu osmislio autor rada)

Oblik rada: grupni rad (optimalno skupine od 6 učenika)

Predviđeno trajanje: 10 minuta

Materijal: igračka kocka s poljima od 1 do 6, kartice s rečenicama i legenda sa značenjima brojeva

Kontrola: od strane nastavnika ili unutar grupe

Nakon što su se podijelili u grupe, učenici dobivaju kartice s rečenicama na njemačkom ili hrvatskom jeziku. Na kraju rečenice nema interpunkcijskog znaka. Prije početka igre učenici su u dogovoru s nastavnikom odredili koje će značenje imati pojedino polje igraće kocke:

Primjeri značenja polja kocke:

Napomena: značenje pojedinog polja kocke određuju igrači prije početka igre.

- 1 – radost
- 2 – strah
- 3 – čuđenje
- 4 – znatiželja
- 5 – nesigurnost

6 – pitanje

Učenici bacaju kocku i, ovisno o broju koji im se pokaže, izgovaraju rečenicu kako je potrebno. Ostali ga učenici unutar grupe kontroliraju. Igra je završena kad učenici više nemaju rečenica koje mogu oblikovati prema poljima kocke.

Ovo je ponešto zahtjevnija vježba zato što podrazumijeva da učenici samostalno intonacijom mogu izraziti različita značenja te istovremeno paziti na sličnosti i razlike materinskog i stranog jezika. Stoga se ne preporučuje u radu s početnicima, već nakon najmanje dvije godine učenja njemačkog jezika.

Kako vježba ne bi bila nedovoljno zanimljiva starijim učenicima (npr. srednjoškolskom uzrastu) može se uvesti i druga kocka koja će, primjerice, odlučivati o tome hoće li učenici oblikovati rečenice na hrvatskom ili njemačkom, s upitnom riječi ili bez nje i sl.

Vježba 5: Kahoot-Prosodie

(vježbu osmislio autor rada)

Oblik rada: individualan rad

Predviđeno trajanje: 10-15 minuta

Materijal: računalo s pristupom internetu, projektor, pametni telefoni

Kontrola: točnost odgovora bilježi računalo prema prethodnim postavkama nastavnika

Ova vježba zamišljena je kao provjera poznavanja intonacijskih obrazaca u oba jezika. Nastavnik unaprijed priprema Kahoot kviz na internetskoj stranici⁸. Prije početka igre učenici se svojim pametnim telefonima povezuju na internet i upisuju lozinku pristupa kvizu koju im daje nastavnik. Nakon što se svi igrači prijave i odaberu nadimke, kviz započinje. Na platnu projektor pojavljuju se rečenice na hrvatskom ili njemačkom jeziku. One su izjavne, upitne s upitnom riječi ili bez nje te usklične, a učenici moraju odlučiti izgovaraju li se te rečenice silaznim, uzlaznim ili ravnim tonom. Zvučni primjeri nisu im dostupni za vrijeme trajanja kviza. Odgovor se odabire pritiskom na određenu boju na ekranu pametnog telefona, i to onu kojom je napisan ponuđeni odgovor za koji se učenik odlučuje.

⁸ <https://kahoot.com/> Zadnji pristup: 3.3. 2018.

Važno je napomenuti da internetska stranica ne bilježi samo točnost odgovora, već i brzinu, tako da je jednako važno odgovoriti točno i što brže. Nastavnik može učiniti kviz dodatno zanimljivim tako da ograniči vrijeme odgovora za svaku rečenicu, a kao što je već spomenuto u kontekstu druge vježbe, učenici će zasigurno uložiti trud da ostvare što bolji rezultat.

Kahoot kvizovi suvremena su i među učenicima omiljena mogućnost ponavljanja gradiva, a ponekad ih se može koristiti i kao mehanizam provjere znanja pri kojem učenici neće osjećati nelagodu kao kod klasične pismene ili usmene provjere znanja.

11. ZAKLJUČAK

Položaj poučavanja izgovora u današnjoj je nastavi njemačkog kao stranog jezika nepovoljan u usporedbi s poučavanjem morfoloških, sintaktičkim i ostalih zakonitosti jezika. Kontrastivne analize intonacijskih sustava materijskog i stranog jezika mogu doprinijeti poboljšanju statusa nastave izgovora jer one daju spoznaje kako u metodičkoj pripremi nastavnih cjelina tako i u pristupu u konkretnoj nastavi. Ovaj diplomski rad prikazuje kontrastivnu analizu intonacijskih obrazaca u hrvatskom i njemačkom jeziku te daje metodičke smjernice kako rezultate kontrastivne analize primijeniti u nastavi njemačkoga kao stranog jezika.

U ovom radu poseban naglasak stavlja se na suprasegmentnu razinu, odnosno prozodijska sredstva u nastavi njemačkog kao stranog jezika. Pod prozodijska se sredstva ubrajaju: intonacija, naglasak riječi i rečenice, pauza te ritam i tempo govora. Nastava izgovora bilo kojeg stranog jezika, tako i njemačkog, trebala bi kretati upravo od poučavanja te prozodijske razine, no u stvarnoj se nastavi kreće suprotnim redoslijedom: prvo se uči izgovarati segmente govora, odnosno foneme, njihove kombinacije te pozicijske varijante.

Ovaj diplomski rad bavi se u prvom redu pojmom intonacije u hrvatskom i njemačkom jeziku. Intonacija je dio prozodije. Ona je jedan od suprasegmentnih slojeva govora koji nosi i jezična i paralingvistička značenja.

Nakon kontrastivne analize u radu se prikazuje istraživanje provedeno s ciljem provjeravanja hipoteze da će studenti diplomskog studija germanistike kojima je hrvatski jezik materinski, a njemački strani u izgovoru biti bliži intonacijskim obrascima izvornih govornika njemačkog jezika od studenata preddiplomskog studija, također izvornih govornika hrvatskog jezika. Hipoteza je nakon slušne i akustičke analize rezultata istraživanja odbačena kao neispravna. Analizom 10 izvornih govornika njemačkog jezika te 22 govornika hrvatskog jezika kojima je njemački strani utvrđeno je da studenti diplomskog studija u očekivanoj upotrebi intonacijskih obrazaca u njemačkom jeziku nisu izvornim govornicima bliži od studenata preddiplomske razine studija. Iz rezultata proizlazi bitno razlikovanje ispitanika kojima je njemački strani jezik od onih kojima je materinski, što je bilo i za očekivati. Suprotno očekivanjima, nije pronađena jednoznačna razlika u intonacijskim obrascima studenata kojima je njemački strani jezik, a s obzirom na to pohađaju li diplomsku ili preddiplomsku razinu studija. Rezultati pokazuju da se u izjavnim i upitnim rečenicama s upitnom riječi i u hrvatskom i u njemačkom kao materinskom jeziku u pravilu ostvaruju

silazne jezgre. Velika razlika pojavljuje se u upitnim rečenicama bez upitne riječi: u hrvatskom kao materinskom jeziku najmanje se ostvaruju uzlazne jezgre (13% primjera kod studenata preddiplomskog, a 24% primjera kod studenata diplomskog studija), nešto više silazne jezgre (30% kod preddiplomskih, a 40% kod diplomskih studenata), a najviše inverzne jezgre (46% kod obje skupine ispitanika), a u njemačkom kao materinjem rijetko se ostvaruju silazne jezgre (6%), a vrlo često uzlazne jezgre (94%). Studenti njemačkog kao stranog jezika u ovoj vrsti rečenica na njemački jezik transferiraju intonacijske obrasce specifične za svoj materinski, hrvatski jezik pa se tako kod obje podskupine ispitanika (preddiplomski i diplomski studij) najčešće javlja inverzna jezgra (42 i 45%), a iza nje su po pojavnosti uzlazna (27 i 34%) te silazna jezgra (40 i 29%).

U metodičkom dijelu ovog rada oblikovane su smjernice za nastavu suprasegmentne razine izgovora njemačkog kao stranog jezika uz poseban naglasak na intonaciju. Također, ovo poglavlje naglašava važnost kontrastivnog pristupa nastavnika ne samo u konkretnoj nastavi, već i u njenom planiranju i artikulaciji, dakle u metodičkom dijelu, dok poglavlje Analiza i prijedlozi vježbi za poučavanje intonacije u nastavi njemačkog kao stranog jezika najprije donosi tipologiju već postojećih vježbi za izgovor prema Dieling i Hirschfeld (2000). Postoje slušne i izgovorne vježbe koje se mogu dijeliti na podtipove te se gotovo svaki od njih može iskoristiti u nastavi suprasegmentne razine.

Nakon provedene analize odobrenih osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika njemačkog jezika, utvrđeno je da je nastava izgovora i u njima zapostavljena. To znači da je i oblikovanje nastavnih materijala jedan od čimbenika koji doprinose zapostavljanju poučavanja izgovora u nastavi njemačkog kao stranog jezika, a posljedično i slabijoj izgovornoj kompetenciji učenika. Intonacija se u pravilu uvježbava putem primijenjenih slušnih vježbi, vrlo mali udio ukupnih vježbi zauzimaju vježbe identifikacije ili jednostavne vježbe ponavljanja.

U direktnoj usporedbi osnovnoškolskih i srednjoškolski udžbenika se pokazalo da oni za srednje škole imaju razrađenije i sustavnije vježbe za obje razine izgovora, no još uvijek je njihov broj u usporedbi s primjerice gramatičkim vježbama nedovoljan. U svim analiziranim udžbenicima nedostaju vježbe utemeljene na kontrastivnom pristupu intonacijskim sustavima te je nekoliko takvih vježbi prikazano na kraju desetog poglavlja. One su dijelom preuzete iz drugih radova, a dijelom nastale na osnovi rezultata istraživanja provedenog za potrebe ovog rada.

REFERENCIJE

- Anđel, M. (2014). *Kompendium der Phonetik und Phonologie*. Zagreb: FF press.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Boersma, P., Weenink, D. (2013). *Praat: Doing phonetics by computer*. <http://www.praat.org/> [pristup: siječanj 2018].
- Braun, B., Chen, A. (2012). *Now for something completely different: Anticipatory effects of intonation*. U: O. Niebuhr, & H. Pfitzinger (Ur.), *Understanding Prosody: The Role of Context, Function, and Communication*. Berlin: de Gruyter.
- Braun, B. (2006). *Phonetics and phonology of thematic contrast in German*. *Language and Speech* 49 (4). 451-493.
- Cruttenden, A. (1997). *Intonation*. Cambridge: University Press.
- Crystal, D. (1998). *Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell.
- Dieling, H., Hirschfeld, U. (2000). *Phonetik lehren und lernen*. München: Langenscheidt.
- Féry, C. (1993). *German intonational patterns*. Tübingen: Niemeyer.
- Gehrmann, S. (1994): *Deutsche Phonetik in Theorie und Praxis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Godjevac, S. (2006). *Transcribing Serbo-Croatian Intonation*. U: Sun-Ah Jun (Ur.), *Prosodic Typology. The Phonology of Intonation and Phrasing*. Oxford: Oxford University Press.
- Grice, M., Baumann, S., Benzmüller, R. (2005). *German intonation in autosegmental-metrical phonology*. U: S.-A. Jun, (Ur.), *Prosodic typology*, (pp. 55 – 83), Oxford: Oxford University Press.
- Grice, M., Reyelt, M., Benzmüller, R., Mayer, J., Batliner, A. (1996). *Consistency in transcription and labelling of German intonation with ToBI*. *Proceedings of the Fourth International Conference on Spoken Language Processing*, 3, 1716 - 19. Philadelphia, USA.
- Guberina, P. (2005). *Govor i čovjek*. Verbotonalni sistem. Artresor: Zagreb.
- Guberina, P. (1967). *Zvuk i pokret u jeziku*. Zavod za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- Gussenhoven, C. (1984), *On the Grammar and Semantics of Sentence Accents*. Dordrecht: Foris.
- Heyd, G. (1991). *Deutsch lehren. Grundwissen für den Unterricht in Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt am Mein: Verlag Moritz Diesterweg.
- Horga, D., Liker, M. (2016). *Artikulacijska fonetika. Anatomija i fiziologija izgovora*. Zagreb: Ibis grafika.
- Ivas, I. (1996). *Silazno-uzlazna jezgra u sustavu jezgri hrvatskog jezika*. *Suvremena Lingvistika* 41/42, 227-244.
- Ivas, I. (1993). *Izričajna jezgra u hrvatskom jeziku*. Doktorski rad. Filozofski fakultet: Zagreb.
- Jelaska, Z. (2004). *Fonološki opisi hrvatskog jezika: glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Koeppel, R. (2010). *Deutsch als Fremdsprache: spracherwerblich reflektierte Unterrichtspraxis*. Hohengehren: Schneider-Verlag.
- Lehiste, I., Ivić, P. (1986). *Word and Sentence Prosody in Serbo-Croatian*. Cambridge: MIT Press.
- Maligec, M., Pletikos Olof, E., Anđel, M. (2016): *Intonacijski obrasci u njemačkom kao stranom jeziku*. U: Lazić, N./Pletikos Olof, E. (Ur.) (2016): *Knjiga sažetaka*. Deveti znanstveni skup s međunarodnim djelovanjem Istraživanja govora. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo. Str.. 69-71.
- Malmberg, B. (1995). *Fonetika*. Zagreb: Ivor.
- Marić, D. (2013). *Funkcije intonacije*. *Govor*. XXX, 1, 51–72.
- Matulina-Jerak, Ž. (1991). *Phonetik der deutschen Sprache*. Zadar: Zadarska tiskara.
- Nakić, A. (1981). *Kontrastivna analiza intonacije engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika*. Magistarski rad. Filozofski fakultet: Zagreb.
- Noteboom, S. (1999). *The Prosody of Speech: Melody and Rhythm*. U: Hardcastle, W. J. i Laver, J. (Ur.): *The Handbook of Phonetic Sciences*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Ohnec, V. (2005). *O fonetičkoj poduci u nastavi njemačkog kao stranog jezika: Ispitivanje izgovora zaobljenih vokala i tjesnačnika te spektralni prikaz rezultata*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Pletikos Olof, E., Vlašić Duić, J. i Martinović, B. (2016). *Metode mjerenja naglasnih kompetencija*. U: S. L. Udier, K. Cergol Kovačević (ur.) *Metodologija i primjena lingvističkih istraživanja*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa HDPL-a održanoga od 24. do 26. travnja 2015. godine u Zadru. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Str. 293-307.
- Rogić, I. (2017) *Vermittlung von Aussprache im DaF-Unterricht mit dem Schwerpunkt auf Vokalquantität, Wortakzent und Intonation*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Škarić, I. (2007). *Fonetika hrvatskoga književnoga jezika*. U: Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika. Babić, S., Brozović, D., Škarić, I., i Težak, S. (ur.), 17 – 157. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škarić, I. (1991). *Fonetika hrvatskoga književnog jezika*. U: Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku. HAZU-Globus: Zagreb.

Odabrani udžbenici:

- Barišić Lazar, G./Ušćumlić, D. (2007). Udžbenik njemačkog jezika *Applaus! 1* Zagreb: Profil International.
- Motta, G./Klobučar, M. (2014). Udžbenik njemačkog jezika *Wir + I*. Zagreb: Klett Verlag.
- Motta, G./Ćwikovska, B./Vomaćčkova, O./Černy, T. (2013). Udžbenik i radna bilježnica njemačkog jezika *Direkt neu 1*. Zagreb: Klett Verlag.
- Neuner, G./Cristache, C./Vicente, S./Pilypaityte, L./Kirchner, B./Szakály, E. (2008). *Kursbuch Deutsch.com 1*. Ismaning: Hueber Verlag.
- Salopek, J./Bernardi-Britvec, P. (2008). *Flink mit Deutsch 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Weigmann, J./Bieler, K.-H./Schenk, S. (1999). *Deutsch international 1*. Berlin: Cornelsen Verlag.

Mrežne stranice:

Hrvatska enciklopedija: natuknica „prijeglas“:

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50337> Pristup: 8. 3. 2018.

Kahoot kviz-generator:

<https://kahoot.com/> Pristup: 3.3. 2018.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske:

<https://mzo.hr/hr/konacne-liste-odabranih-udzbenika-pripadajucih-dopunskih-nastavnih-sredstava-prema-odabiru-strucnih?cat=209> Pristup: 6.3.2018.

Wikipedia:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Tic-tac-toe>. Pristup: 1. 3. 2018.

SAŽETAK

Ovaj rad kontrastivnu analizu intonacijskih sustava hrvatskog i njemačkog jezika. U njemu se daje teorijski pregled vrsta intonacijskih jezgara koje su dosada opisane u ova dva jezika.

Provedeno je istraživanje s ciljem utvrđivanja u kolikoj će mjeri izvorni govornici hrvatskog jezika koji studiraju njemački kao strani jezik ostvarivati intonacijske obrasce svojstvene izvornim govornicima njemačkog jezika u izjavnim i upitnim rečenicama. Za potrebe istraživanja korištene su zvučne snimke 22 izvorna govornika hrvatskog te 10 izvornih govornika njemačkog jezika. Njihove zvučne snimke analizirane su metodama slušne procjene te akustičkom analizom kretanja fundamentalne frekvencije. Rezultati analize kretanja tona u intonacijskim jezgrama pokazuju kako izvorni govornici hrvatskog još uvijek, unatoč visokoj jezičnoj kompetenciji u njemačkom kao stranom jeziku, ne posjeduju one intonacijske obrasce tipične za izvorne govornike njemačkog jezika. U izjavnim i upitnim rečenicama s upitnom riječi i u hrvatskom i u njemačkom kao materinskom jeziku ostvaruju se silazne jezgre. Velika razlika se pojavljuje u upitnim rečenicama bez upitne riječi: u hrvatskom kao materinskom jeziku ostvaruju se najmanje uzlazne jezgre (13%-24%), nešto više silazne jezgre (30%-40%), a najviše inverzne jezgre (46%), a u njemačkom kao materinjem rijetko se ostvaruju silazne jezgre (6%), a vrlo često uzlazne jezgre (94%). Studenti njemačkog kao stranog jezika u ovoj vrsti rečenica na njemački jezik transferiraju intonacijske obrasce specifične za svoj materinski hrvatski jezik. Rezultati se značajno ne razlikuju s obzirom na razinu studija njemačkog jezika koju ispitanici pohađaju.

Na osnovi kontrastivne analize te rezultata provedenog istraživanja rad donosi i metodičke smjernice te prijedloge vježbi za intonaciju u nastavi njemačkog kao stranog jezika.

Ključni pojmovi: intonacija, intonacijski sustav, intonacijska jezgra, kontrastivna analiza, poučavanje intonacije

ABSTRACT

This thesis represents the contrastive analysis of intonational systems of Croatian and German. As a part of prosody, intonation can be defined as “an entity created by successive tone changes” (Škarić, 1991: 285). It is also called the speech melody.

A research was conducted in order to determine whether native speakers of Croatian who study German as L2 are able to use intonation patterns typically used by native speakers of German. For this purpose 22 native speakers of Croatian who are students of German as L2 and 10 native speakers of German were acoustically recorded. The recordings were tested both empirically and acoustically by analysing the fundamental frequency. The results of tone analysis in intonation nuclei show that native speakers of Croatian, who study German as L2, despite being high proficiency German speakers, still do not use intonation patterns typically used by native speakers of German. The results are also not significantly different if the level of studies of non-native German speakers is taken into account. As expected, falling intonation was found in both declarative statements and questions with a question word if Croatian and German were L1. A bigger difference was found in question statements without a question word: in Croatian as L1 most often appeared inverse nuclei (46%), followed by falling (30 and 40%) and rising nuclei (13 and 24%). In German as L1 there were very few falling nuclei (6%), while the majority of them were rising nuclei (94%). In this type of utterances German L2-speakers transferred their habits from L1 which is Croatian.

Based on both contrastive analysis and research results this thesis also suggests teaching principles and exercises to be used in teaching German as L2.

Key terms: intonation, intonational system, nuclear tone, contrastive analysis, teaching of intonation

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Diplomarbeit stellt die kontrastive Analyse der Intonationssysteme im Kroatischen und Deutschen dar. Begriffen als ein Bestandteil der Prosodie kann die Intonation als „eine Figur, die aus aufeinanderfolgenden Tonveränderungen besteht“ definiert werden“ (Škarić, 1991: 285). Genauso wird als Sprechmelodie bezeichnet.

Eine Untersuchung ist durchgeführt worden, um festzustellen, inwieweit die Muttersprachler des Kroatischen, die Deutsch als Fremdsprache studieren, über die Intonationsmuster verfügen, die für deutsche Muttersprachler typisch sind. Insgesamt 22 kroatische und 10 deutsche Muttersprachler wurden akustisch aufgenommen, wobei kroatische Probanden gleichzeitig deutsche Fremdsprachler sind. Die Aufnahmen sind sowohl empirisch als auch akustisch analysiert worden. Die Resultate der Analyse von dem Tonhöhenverlauf im Nucleus zeigen, dass kroatische Muttersprachler, die Deutsch als Fremdsprache studieren, trotz ihrer hohen sprachlichen Kompetenz im Deutschen noch immer keine Intonationsmuster erworben haben, die für deutsche Muttersprachler typisch sind. Sowohl in Aussagesätzen als auch in Fragesätzen mit einem Fragewort ist die fallende Intonation gefunden worden, wenn Kroatisch oder Deutsch Muttersprachen sind. Ein größerer Unterschied wurde in Fragesätzen ohne ein Fragewort festgestellt: wenn Kroatisch die Muttersprache ist, kommen am öftesten inverse Intonationskerne vor (46%), danach fallende (30 und 40%) und schließlich steigende Intonationskerne (13 und 24%). Wenn Deutsch die Muttersprache ist, spricht man von einer Mehrheit von steigenden Kernen (94%) und nur 6% der fallenden Kerne. In diesem Satztypus transferieren also die Muttersprachler des Kroatischen ihre sprachlichen Gewohnheiten auf Deutsch als Fremdsprache. Genauso unterscheiden sich die Resultate kaum voneinander, wenn man die Ebene des Studiums kroatischer Muttersprachler miteinbezieht.

Sowohl die durchgeführte kontrastive Analyse als auch die Ergebnisse der Untersuchung ermöglichen, dass in dieser Diplomarbeit einige methodische Prinzipien und Übungen zur Bearbeitung der Intonation im DaF-Unterricht vorgeschlagen werden.

Schlüsselbegriffe: Intonation, Intonationssystem, Nuklearton, kontrastive Analyse, Lehren der Intonation

PRILOZI

Prilog 1: Materijal za snimanje

Istraživanje: "Intonacija u hrvatskome i njemačkome jeziku"

Odsjek za fonetiku i Odsjek za germanistiku, Filozofski fakultet u Zagrebu

Istraživači: E. Pletikos Olof, M. Anđel, M. Maligec

Zadatak 1.

Uputa: Svaku rečenicu prvo jednom pročitajte u sebi, a zatim naglas. Riječ koja je masno otisnuta izgovorite s pravilnim naglaskom.

Vježba:

1. U sedam počinje **dnevnik**.
2. Danas ne radi **referada**.
3. Zbog bolesti je **nemoćan**.

Zadatak:

1. Odaberite neki **nadimak**.
2. Pokušajte to **napisati**.
3. Za učenje je potrebna **metoda**.
4. Tvrdoglav je to **magarac**.
5. Najbolja je paška **solana**.
6. Znali smo da je on **budala**.
7. Važno je da su nam poznati **vlasnici**.
8. Pogledajte to **more**.
9. Odrastao je na **bajkama**.
10. Za pletenje je potrebna **vunica**.

11. Plavo je naše **nebo**.

12. Sočna je ova **jabuka**.

Zadatak 2.

Uputa: Pročitajte rečenice pazeći na razliku izjavnih i upitnih rečenica. Riječ koja je masno otisnuta istaknite/naglasite.

Vježba 1 (demonstracija istraživača)

1. Marko je donio jabuku.
2. **Marko** je donio jabuku.
3. Marko je **donio** jabuku.
4. Marko je donio **jabuku**.

5. Tko je donio jabuku?
6. Zašto si donio jabuku?
7. Ovo je njegova jabuka?

8. Marko je donio jabuku?
9. **Marko** je donio jabuku?
10. Marko je **donio** jabuku?
11. Marko je donio **jabuku**?

Vježba 2 (student/ica)

1. Nina je gledala more.
2. **Nina** je gledala more.
3. Nina je **gledala** more.
4. Nina je gledala **more**.

5. Tko je gledao more?
6. Zašto si gledao more?
7. Ti si gledao more?

8. Nina je gledala more?
9. **Nina** je gledala more?

10. Nina je **gledala** more?

11. Nina je gledala **more**?

Zadatak 2.

1. Mala zelena banana.

2. **Mala** zelena banana.

3. Mala **zelena** banana.

4. Mala zelena **banana**.

5. Tko je pojeo bananu?

6. Zašto si pojeo bananu?

7. Ovo je njezina banana?

8. Ovo je moja banana.

9. Mala zelena banana?

10. **Mala** zelena banana?

11. Mala **zelena** banana?

12. Mala zelena **banana**?

13. U gradu su živjeli ljudi.

14. **U gradu** su živjeli ljudi.

15. U gradu su **živjeli** ljudi.

16. U gradu su živjeli **ljudi**.

17. Kako su živjeli ljudi?

18. Gdje su živjeli ljudi?

19. Na selu su živjeli ljudi?

20. U gradu su živjeli ljudi.

21. U gradu su živjeli ljudi?

22. **U gradu** su živjeli ljudi?

23. U gradu su **živjeli** ljudi?

24. U gradu su živjeli **ljudi**?

Zadatak 3.

1. Dobro jutro.
2. Dobar dan.
3. Tata mi je kupio autić, čokoladu, bombone, Kinder jaje, Minione i velikog zeca.
4. Želite li mineralnu?
5. Pa daj reci mi.
6. A kako to znaš?
7. Ima li on to spremačicu? Ili mu je mama ovdje?
8. Pa znam ja to.

Zadatak 4.

1. Ručak je u pet?
2. U sedam počinje dnevnik.
3. Ideš u kino?
4. Odrastao je na bajkama.
5. Ivan piše zadaću?
6. Za učenje je potrebna metoda.
7. Kako biste izgovorili ovu rečenicu?
8. Tata vozi kamion?
9. Djeca su na igralištu?
10. Što si jeo za večeru?
11. Ova jabuka je zelena.
12. Marko piše rečenicu?
13. Vidiš helikopter?
14. Gdje su moje stvari?
15. Kamo ćete večeras?

Deutsch

Aufgabe 1.

Lesen Sie jeden Satz zuerst einmal still für sich und dann laut. Achten Sie auf die Aussprache der markierten Wörter.

Übung:

1. Wir wollen jetzt **essen**.
2. Ich nehme einen **Apfel**.
3. Du brauchst einen **Besen**.

Aufgabe:

1. Da fliegt eine **Motte**.
2. Das finde ich **mutig**.
3. Heute gibt es **Kartoffeln**.
4. Das ist jetzt **Mode**.
5. Ich kann dir nichts **bieten**.
6. Da kommt meine **Mutter**.
7. Lass dich nicht immer **bitten**.
8. Zum Lernen braucht man eine **Methode**.

Aufgabe 2.

1. Kleine grüne Bananen.
2. **Kleine** grüne Bananen.
3. Kleine **grüne** Bananen.
4. Kleine grüne **Bananen**.
5. Wer hat die Banane gegessen?
6. Warum hast du die Banane gegessen?
7. Das ist seine Banane?
8. Das ist meine Banane.
9. Kleine grüne Bananen?
10. **Kleine** grüne Bananen?
11. Kleine **grüne** Bananen?
12. Kleine grüne **Bananen**?
13. Ich sammelte goldene Vasen.
14. Ich **sammelte** goldene Vasen.
15. Ich sammelte **goldene** Vasen.
16. Ich sammelte goldene **Vasen**.
17. Wer sammelte goldene Vasen?
18. Warum sammelst du goldene Vasen?
19. Du sammelst goldene Vasen?
20. Ich sammle gestohlene Vasen.
21. Ich sammelte goldene Vasen?
22. Ich **sammelte** goldene Vasen?
23. Ich sammelte **goldene** Vasen?
24. Ich sammelte goldene **Vasen**?

Aufgabe 3.

1. Guten Morgen.
2. Guten Tag.
3. Mein Papa hat mir ein Lego-Auto, eine Tafel Schokolade, Bonbons, ein Überraschungsei, Minions und einen Kuschelhasen gekauft.
4. Mögen Sie Roggenbrötchen?
5. Nun erzähl doch mal!
6. Von wem ich das habe?
7. Hat er eine Putzfrau? Oder ist seine Mutter hier?
8. Das weiß ich schon.

Aufgabe 4.

1. Mittagessen ist um fünf?
2. Wir wollen jetzt essen.
3. Gehst du ins Kino?
4. Das ist jetzt Mode.
5. Thomas macht seine Hausaufgaben?
6. Zum Lernen braucht man eine Methode.
7. Wie würdest du diesen Satz aussprechen?
8. Dein Vater fährt einen LKW?
9. Die Kinder sind auf dem Spielplatz?
10. Was hast du zum Mittagessen gehabt?
11. Heute gibt es Kartoffeln.
12. Martin schreibt einen Satz?
13. Siehst du einen Hubschauber?
14. Wo sind meine Sachen?
15. Wohin geht ihr heute Abend?